

Cilt 9, Sayı 1, Haziran 2021

Makale Adı /Article Name

İNNE HARFİNİN NAHVÎ TAHLİLİ VE
KULLANIM BİÇİMLERİ

NAHVÎ ANALYSIS AND USAGE
FORM of THE CASE

Yazar

Ferit DİNÇER

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, e-mail: dincerferit@gmail.com, ORCID NO: 0000-0003-3269-4310

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 16 Ocak 2021

Kabul Tarihi: 11 Haziran 2021

Yayın Tarihi: 30 Haziran 2021

Kaynak Gösterme

Dinçer, F. (2021). İnne Harfinin Nahvî Tahlili ve Kullanım Biçimleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (7), s.121-145.

Öz

İinne kelimesi, lafzen ve manen mutasarrıf olan aynı zamanda muteaddi ve tam olan fiile benzeyen bir harftir. Bu benzerliğin, daha sonraki süreçte açıklanacağı gibi birkaç nedeni olmasına karşın en güçlü olanı her ikisinin de üç harften müteşekkil olmalarıdır. İnnenin fiile benzetilmesinden dolayı, fiil gibi iki isim üzerine gelecek ref' ve nasb amelini yapacaktır. Fiil, söz konusu iki isimden merfu' olanı fail, mansub olanı da meful olarak alırken, inne harfi ise merfu' olanı isim, mansub olanı da haber olarak almaktadır. Ancak fiilin asıl bir amil, innenin ise onun fer'i olması nedeniyle, fiilin mamulu önce merfu'/fail sonra mansub/meful gelirken, innede tam bunun tersi bir durum söz konusudur. Yani innede önce mansub/isim sonra merfu/haber gelmiştir. Genel intibaa göre her ne kadar inne, harf olarak bilinse de aynı zamanda farklı yapı ve anlamlarda olmak üzere fiil olarak da gelmiştir. Ele alınan bu kısa çalışmada innenin farklı yapısına dikkat çekilmiş ve ne gibi anlamlara gelebileceğini izah edilip, nahiv ilmindeki tahlili yapılmıştır. Böylece nahiv ilminde önemli bir yeri olan ve Kur'an-ı kerimin birçok yerinde geçen inne harfi, hem daha detaylı bir şekilde görülmüş olacaktır hem de Arap diliyle nazil olan Kur'an-ı kerimin iyi anlaşılmasına ve istifade edilmesine katkı sağlanmış olacaktır. Zira Kur'an-ı kerimi hayatta kaim kılmak ve her iki cihanda saadet rehberi edinmek, onun nazil olduğu dili detaylı bir şekilde bilmekle mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Nahiv, Harf, Huruf-i Müşebbeh bi'l-Fiil, İinne

Abstract

The word inne is literally and spiritually mutasarrıf at the same time mutead and is a letter that resembles a complete verb. Although there are several reasons for this similarity, as will be explained later, the most powerful one is that both are composed of three letters. Because inna resembles a verb, he will do the deeds of ref' and nasb by using two nouns such as verbs. The verb takes merfu' as perpetrator and mansub as perpetrator, and the letter inne as merfu' as noun and mansub as news. However, since the verb is a real agent and inna is its ancillary, the end result of the verb comes first merfu' / perpetrator and then mansub / meful, whereas in innede is the opposite. So first mansub / name and then merfu' / news came in inn. According to the general impression, although inne is known as a letter, it also came as a verb with different structures and meanings. In this short study, attention was paid to the different structure of innen and explained what it might mean and analyzed in the science of nahiv. Thus, the letter inna, which has an important place in the science of nahiv and which is mentioned in many parts of the Kur'an-ı kerim, will be seen in more detail and it will be contributed to the good understanding and benefit of the Kur'an-ı kerim, which was sent down in Arabic. For, it will be possible to know the language in which he was sent down in order to survive Kur'an-ı kerim and to have a guide for happiness in both worlds.

Keywords: Arabic Language, Nahiv, Harf, Huruf-i Müşebbeh bi'l-Fiil, İinne

Giriş

İnne ve benzerlerine harf denildiği gibi edât da denilmektedir. Bu nedenle öncelikle bu iki kavramları ele alıp incelemekte fayda olacağına inanıyoruz. (Bu terimleri kullanan eserler için bk. Zihni Efendi, 1981: s.297; Dâvud, 2002): s.16; 2008: s.565; Durmuş, 1997:s. 16/163; Atar, 2014:s.304).

Edât Kavramının Tanımı

Çoğu zaman *harf* terimine eş anlamlı olarak kullanılan ve çoğulu *edevât* olan *edât* kelimesi sözlükte *küçük âlet/araç* anlamına gelmektedir (İşfehânî, 2013: s.16; Yâ'kûb, 1971:1/303; Güneş, 2011: s.20-21).

Nahivcilerin istilâhında ise *edât*, çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. O tanımlardan bazıları şu şekildedir:

- Cümlelerin öğeleri arasında bağ kurmak için kullanılan sözcük; (Yâ'kûb, 1971:s.1/303; Lebedî, 1988:s. 10).

- İsimlerde *elif-lâm* takısının; belirlilik, fiillerde, muzârî fiilin başına bitişen *sîn* edâtının gelecek zaman anlamını göstermesi gibi, başka bir kelimedeki anlamı ortaya çıkarmak için kullanılan sözcük;

-Kelime türlerinden isim ve fiile eklenen üçüncü tür sözcük grubu (Zemahşerî, 2004: s.379; Hamyânî, 2006: s.32; Ateş, vd. 1964: ss.295).

Edât türü sözcükler, sık kullanımları ve Arapça terkiplerdeki özel önemleri sebebiyle, diğer kelime türleri olan isim ve fiilden farklılaşmaktadır (Hamyânî, 2006 32).

Arap dil âlimleri, özellikle de Basra mektebi dil âlimleri, ilgili kavramı ifâde etmek için daha çok *hurüfu'l-meânî* terimini kullanmışlardır. Kûfe mektebi dil âlimleri ise, Arap dili kurallarının ve usûllerinin tespiti çalışmalarının ilk evresinden itibaren *edât* terimini de kullanmışlardır (Râşid, 1996: s. 27; Hamyânî, 2006: s. 32).

Harflere, *edât* denilebilecekken, bütün edâtların harf olmadığı gerçeği de unutulmamalı, bir nahiv eserinde, *edevâtu'l-istifham* tabiri kullanıldığında bu edâtlardan bazılarının isim, bazılarının ise harf olduğu muhakkak belirtilmelidir (Lebedî, 1988: s. 16; Uzun, 2012: s. 17).

Özetle, *edât* kavramının ifade ettiği mana harf kavramının ifade ettiği manadan daha geneldir. Bunu bir mantık terimiyle şöyle ifade etmek mümkündür: Edât ile harf arasında umum-hususî- mutlak ilişkisi vardır. Yani her harf edâttir, ancak her edât harf değildir (Yâ'kûb, 1971: s. 1/303; Meydânî, 1993: s. 48-49).

Harf Kavramının Tanımı

Harf kavramı, lügatte; bir şeyin ucu, kenarı, sınırı, zayıf ve yorgun düşmüş deve gibi anlamlara gelmektedir (Murâdî, 1992: s. 23; Zebîdî, ts: s. 23/128; Durmuş, 1997: s. 16/163-165). Şu âyet-i kerîmede *حرف* kelimesi lügat anlamına muvafık olarak uç, kenar anlamlarında kullanılmıştır:

“وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ” (el-Hacc, 22/11. Bk. Murâdî, 1992: s. 24).

Bu kelime, aynı zamanda; lügat, kelime, lehçe, yol, şekil ve hece harfleri anlamında da kullanılır (Mustafa, vd. ts.: s. 1/127; Murâdî, 1992: s. 24).

Aşağıdaki hadis-i şerifte geçen أَحْرَف (harfin çoğulu), şekiller-vecihler anlamında kullanılmıştır:

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ أَنْزَلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ فَاقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ /Muhakkak ki bu Kûr'ân yedi vecih üzere indirilmiştir. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse onu okuyun!" (Müslim, Kitabu'ş-Şalat: ts. : s. 270).

Bir nahiv terimi olarak ise harf, birçok şekilde tarif edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

“الأحرفُ كَلِمَةٌ تَدُلُّ عَلَى مَعْنَى فِي غَيْرِهَا”/Harf, kendisinden başka bir kelimedede bulunan manaya delalet eden kelimedir (Murâdî, 1992: s. 20; Kasım, 1988: s. 9; İbn Yaîş, ts: s. 8/2; Muhtar, vd. 1994: s. 279).

Harf; çeşitli anlamları birbirinden ayırmak için isim ve fiil olmaktan soyutlanarak oluşturulan her kelimedir (Ferâhidî, 2003: s. 1/305).

Harf; isim ve fiil olmadığı halde bir manaya delalet eden kelimedir (Sîbeveyhi, ts.: s. 1/12).

Harf; kendisinden başka bir kelimedeki anlamı işâret eden, bundan dolayı da eşlik ettiği isim veya fiilden ayrılamayan kelime türüdür (Zemahşerî, 2004: s. 379; harfin farklı tanımları için ayrıca bk. İbn Hişâm, 2004: s. Süyûtî, 2000: s. 29; Muberrred, 1994: s.1/141; İbn Serrâc, 1996: s. 1/40; İbn Yaîş, ts: s. 4/447: s. İbn Manzûr, ts: s. 9/41: s. Murâdî, 1992: s. 20; İbn Hişâm, 2006: s. 37; Curcânî, 2009: s. 90; Fîrüzâbâdî, 2004: s. 364; Nüreddin, 2009: s. 2/361; Zihni Efendi, 1981: s. 34).

Bu tanımdan da anlaşıldığı üzere harf, bir manaya delalet eder, ancak bu mana kendisinde değildir. Bunun anlamı şudur: Harf tek başına kullanıldığında hiçbir şey ifade etmez. Bir mana ifade edebilmesi için bir isim ya da fiil ile birlikte kullanılmalıdır. Örneğin اَلْ edâtı tek başına hiçbir şey ifade etmezken اَلْمَدْرَسَةُ (okul) şeklinde isimle kullanıldığında o isme belirlilik anlamı katar.

HARFİN ÇEŞİTLERİ

Anlam Açısından

Arap dilinde harfler binâ harfleri (hurüfu'l-mebânî) ve mana harfleri (hurüfu'l-me'ânî) olmak üzere iki kısma ayrılır:

Bina Harfleri

Hece harfleri (Seyyid, 1989: s. 3) de denen bina harfleri, kelimeleri meydana getiren harfler olup herhangi bir mana ifade etmezler. Bu harflerin sayısı yirmi sekiz olup şunlardır: (Murâdî, 1992: 20-23).

(ا، ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف، ق، ك، ل، م، ن، ه، و، ي)

Mana Harfleri

Mana harfleri ise yukarıda verilen harfin tanımından da anlaşılacağı üzere bir mana ifade eden harflerdir. Mana harflerinin toplâm sayısı yüz bir (101)'dir. Bunlardan tek harfli olanların sayısı on dördtür; (Murâdî, 1992: s. 30; Mâleķī, 2002: s. 28، اَلْهَمْزَةُ، اَلْبَاءُ، اَلتَّاءُ، اَلثَّاءُ، اَلسِّينُ، اَلشِّينُ، اَلفَاءُ، اَلكافُ، اَللامُ، اَلميمُ، اَلنونُ، اَلهاءُ، اَلواوُ، اَللَّامُ، اَلياءُ) bu harfleri şu cümlede bir arada görmek mümkündür; “بكتشف سالتمونيتها”، bazıları “şin” harfini bu kısımdan saymamıştır. Bu durumda on üç harf kalmaktadır (Murâdî, 1992: s. 30).

İki harfli olanların sayısı otuzdur; (اذ، آل، أم، إن، أن، أو، أي، إي، بل، لن، في، قد،) Murâdî, 1992: s. 185; Mâleķī, 2002: s. 28) Üç harfli olanların sayısı otuz altıdır; (أجل، إذن، إذا، ألي، أما، إن، أن، أنا،) Murâdî, 1992: s. 359; Mâleķī, 2002: s. 28). Dört harfli olanların sayısı on dokuzdur; (إذما، ألا، إيا، أنتم، حني، حاشا، كأن، كلا، لعن،) Murâdî, 1992: s. 508; Mâleķī, 2002: s. 28). Beş harfli olanların sayısı ise üçtür; harf olduğunda ihtilaf olmayan (لكن) harfi, (Seyyid, 1989: s. 4) harf olup olmadıklarında ihtilaf olan (أنتما، أننن) harfleridir (Murâdî, 1992: s. 615; Mâleķī, 2002: s. 28).

Mana Harfleri														
5 Harfli Harfler			4 Harfli Harfler			3 Harfli Harfler			2 Harfli Harfler		1 Harfli Harfler			
أَنْتَنَّ	أَنْ	لَكَنَّ	إِلَّا	أَلَّا	إِذْمَا	إِذَا	إِذَنَّ	أَجَلَّ	أَلَّ	إِذَّ	أَنَّ	ب	ت	ء
			إِمَّا	أَمَّا	هَلَّا	أَمَّا	إِلَيَّ	أَلَّا	أَوْ	إِنَّ	أَمْ	ب	ش	س
			أَيُّمُنُّ	إِيَّا	أَنْتُمْ	أَنَا	أَنَّ	إِنَّ	أَيَّ	آ	يَا	م	ل	ك
			كَأَنَّ	حَاشَا	حَنِّي	أَيَّا	أَيَّ	أَنْتَ	لَمْ	بَلَّ	إِي	و	ه	ن
			لَكَنَّ	لَعَنَّ	كَلَّا	بَنَّهُ	بَلِي	بَجَلَّ	فَدَّ	فِي	لَنَّ	ي	ا	
			لَوْمًا	لَوْلَا	لَمَّا	جَبَّرَ	جَلَّ	ثُمَّ	مَنْ	لَمْ	كَيَّ			
					مَهْمَا	رُبَّ	سَوَّ	خَلَّا	لَا	لَوْ	لَنَّ			
						أَدَا	عَلَى	عَسَى	هُوَ	مَنْ	مُدَّ			
						لَيْسَ	لَيْتَ	لَاتَ	هَلَّ	مَا	عَنَّ			
						نَعَمْ	مَتِّي	لَكَنَّ	وَ	وَ	هَمْ			
						هَنَّ	هَمَّا	نَحْنُ						
						كَمَا	أَنْتَ	هَيَّا						

Amel Açısından

Harfler, dâhil oldukları kelimeler üzerinde amel edip etmemeleri yönüyle iki kısma ayrılır: Âmil olanlar, mühmel (âtil) olanlar.

Amil Harfler

Harflerin bir kısmı dâhil olduğu kelimenin sonunda bazı değişiklikler yapar ki bu değişikliği yapan harfe âmil; sonunda değişiklik yapılan kelimeye mamul; bu değişikliğin kendisine ise amel denir (Mâleķī, 2002: 28; Ulugöl, 2013: s. 18).

Harflerin bir kısmı sadece isimlere; bir kısmı sadece fiillere; bir kısmı da hem isimlere hem de fiillere dâhil olur. Dâhil olduğu kelimelerde amel eden harfler, sadece isme veya sadece fiile dâhil olanlardır. Örneğin harf-i cerler sadece ismin başına gelen harfler olup amel ederler. Yine لَنْ ve لَمْ gibi harfler sadece fiilin başına gelen harfler olup amel ederler. Ancak isim veya fiile has olup amel eden harfler, dâhil oldukları kelimenin bir parçası, bir cüzü haline gelmemiş olma şartıyla amel ederler. Örneğin اَلْ belirlik takısı, sadece ismin başında kullanılmasına rağmen amel etmez. Çünkü bu harf, başında kullanıldığı isimle neredeyse bütünleşmiş ve bu isimle beraber tek bir kelime gibi olmuştur (Murâdî, 1992: s. 615; Ömer, 1994: s. 353). جَاءَ الطَّالِبُ (Öğrenci geldi) gibi. Yine tenfis edâtı olan س, sadece fiilin başında kullanılmasına rağmen amel etmez. Çünkü bu harf fiille bütünleşmiş ve sanki fiille beraber tek bir kelime gibi olmuştur. سَيَنْصُرُ (Yardım edecek) gibi (Murâdî, 1992: s. 26; Seyyid, 1989: s. 3; Ulugöl, 2013: s. 5).

Âmil olan harfler amellerinin türüne göre şu kısımlara ayrılırlar:

Hem Ref ‘ Hem Nasb Eden Harfler

Hem ref ‘ hem de nasb edenler اِنَّ ve benzerleri olan (لَعَلَّ، لَيْتَ، لَكَنَّ، كَأَنَّ، أَنْ، اِنَّ) harfler ve اِنَّ’ye benzeyen (اِنَّ، مَا، لَا، لَاتَ،) harfleridir. Bunlar isimlerini ref ‘, haberlerini nasb ederler (Murâdî, 1992: s. 28; Seyyid, 1989: s. 7; Mâleķī, 2002: s. 29; Ulugöl, 2013: s. 5).

Hem Ref ‘ Hem Nasb Eden Harfler									
اِنَّ	اِنَّ	اِنَّ	اِنَّ	اِنَّ	اِنَّ	اِنَّ	اِنَّ	اِنَّ	اِنَّ

Cer Eden Harfler

Harf-i Cer: Hurüfu’l-hafd ve hurüfu’l-izâfe de denen harf-i cerler, ismin başında bulunup bu ismin sonunu cer eden harflerdir. İsmi cer eden harfe câr; cer edilen isme ise mecrür denir (Süyûtî, 2000: s. 298; Mâleķī, 2002: s. 29; Seyyid, 1989: s. 7).

Harf-i cerlerin sayısı ihtilafı olmakla beraber meşhur olanları 20 tane olup şunlardır:

اَلْبَاءُ ، مَنْ ، اِلَى ، ، عَنِ ، اَللَّامِ ، فِي ، اَلْكَافِ ، حَتَّى ، رَبِّ ، اَلْوَاوِ ، اَلتَّاءُ ، حَاشَا ، مُذْ ، مُنْذُ ، خَلَا ، اَلدَّالِ ، (لَعَلَّ ، اَلْبَاءُ ، مَنْ ، اِلَى ، ، عَنِ ، اَللَّامِ ، فِي ، اَلْكَافِ ، حَتَّى ، رَبِّ ، اَلْوَاوِ ، اَلتَّاءُ ، حَاشَا ، مُذْ ، مُنْذُ ، خَلَا ، اَلدَّالِ ،) Süyûtî, 2000: s. 298; Mâleķī, 2002: s. 29; Seyyid, 1989: s. 7).

Harf-i cerler, dâhil oldukları ismin manası ile başka bir kelimenin (fiil, şibh-i fiil veya mana-yı fiilin) manası arasında alaka kurar. Bu alakaya taalluk; harf-i cer ve mecrürüne müteallık; kendisiyle alaka kurulan fiil, şibh-i fiil ve mana-yı fiile ise müteallak denir. Örneğin صَلَّيْتُ فِي الْمَسْجِدِ (Mescidde namaz kıldım) cümlesinde فِي harf-i cerri, dâhil olduğu ismi (الْمَسْجِدِ) cer etmiş ve mescit ile namaz kılma fiili arasında bir alaka (zarfiyyet) kurmuştur. Bu cümlede câr-mecrür olan فِي الْمَسْجِدِ fiiline müteallik olmuştur (Ulugöl, 2013: s. 5).

Cer Harfleri

ب	ت	ك	و	إِلي	حَتَّى	حَاشَا	خَلَا	رُبَّ	عَدَا
على	عن	في	كَي	لَدَا	لَعَلَّ	لَوْلَا	مُدَّ	مُنذُ	مَنْ

Nasb Eden Harfler

Nasb eden harfler muzârî fiile dâhil olan (أَنْ ، كَيْما لَنْ ، أَنْ) (Mâleķī, 2002: s. 30; Seyyid, 1989: s. 7) ve bir görüşe göre istisna edâtı olan 'إِلَّا' dır (Murâdî, 1992: s. 27; Seyyid, 1989: s. 6).

Cezm Eden Harfler

Cezm harfleri, fiillerin üzerinde gelen ve fiilleri cezm eden harfler olup beş harften ibarettir; birincisi emir lâmu (ل) dır. Diğerleri ise şunlardır; (لَمْ ، لَمَّا ، لَا) (Mâleķī, 2002: s. 30; Seyyid, 1989: s. 7).

Mühmel Harfler

Harflerden bir kısmı vardır ki dâhil olduğu kelimenin lafzında herhangi bir amelde bulunmazlar. Amel etmeyen bu harfler için âtl, mühmel ve gayr-i âmil gibi terimler kullanılmıştır (Murâdî, 1992: s. 27; Seyyid, 1989: s. 6). Bunlar toplâm elli beş harften oluşmaktadır. Sekiz adedi basit (müfredet) denilen harflerdir; (أَلْفٌ ، أَلْهَمَزَةٌ ، أَلْفَاءٌ ، أَلْسِينٌ ،) (أَجَلٌ ، إِذَا ، أَلٌ ، أَلَا ،) (أَلْمِيمٌ ، أَلْتُونُ ، أَلْهَاءٌ ، أَلْيَاءٌ ، أَلَا ، أَلْأَمُ ، أَمَّا ، إِمَّا ، أَنَا ، أَنْتَ ، أَنْتَمَا ، أَنْتَنَنْ ، أُو ، إِي ، أَيُّ ، أَيَا ، أَيَا ، بَجَلٌ ، بَلٌ ، بَلَى ، تَمَّ ، جَلَلٌ ، جَبْرٌ ، ذَا ، كَلَا ، لَكِنْ ، لُو ، لُوَمَا ، نَحْنُ ، نَعَمْ ، قَدْ ، سَوَّفَ ، هَا ، هِيَا ، هَلٌ ، هَلَا ، هُو ، هِي ، هَمَا ، هَمٌ ، هَنْ ، وَا ، وَي ، يَا) (أَلْفٌ ، أَلْهَمَزَةٌ ، أَلْفَاءٌ ، أَلْسِينٌ ،) (أَجَلٌ ، إِذَا ، أَلٌ ، أَلَا ،) (أَلْمِيمٌ ، أَلْتُونُ ، أَلْهَاءٌ ، أَلْيَاءٌ ، أَلَا ، أَلْأَمُ ، أَمَّا ، إِمَّا ، أَنَا ، أَنْتَ ، أَنْتَمَا ، أَنْتَنَنْ ، أُو ، إِي ، أَيُّ ، أَيَا ، أَيَا ، بَجَلٌ ، بَلٌ ، بَلَى ، تَمَّ ، جَلَلٌ ، جَبْرٌ ، ذَا ، كَلَا ، لَكِنْ ، لُو ، لُوَمَا ، نَحْنُ ، نَعَمْ ، قَدْ ، سَوَّفَ ، هَا ، هِيَا ، هَلٌ ، هَلَا ، هُو ، هِي ، هَمَا ، هَمٌ ، هَنْ ، وَا ، وَي ، يَا) Harfler içerisinde amel etmeyenler atıf harfleri gibi hem isme hem de fiile dâhil olabilenlerdir (Mâleķī, 2002: s. 30).

Mühmel Harfler									
أم	أل	ي	ه	ن	م	ف	س	ا	ء
ها	وئ	وا	لو	قد	ذا	بل	إي	أي	أو
هل	أنا	أما	ألا	إذا	أجل	هي	هو	هم	هل
لوما	لكن	كلا	سوف	جبر	جلل	تم	بلى	بجل	أيا
إما	أما	إلا	أنتم	ألا	هيا	هن	هما	نعم	نحن
					أنتن	أنتما	هالا	أيا	أنتم

Âmil de Mühmel de Olabilen Harfler

Bu türden olan harflerin toplamı on altı adettir. Bunlardan dört tanesi; (التاء ، الكاف ،) (اللام ، الواو) basit harflerden iken, on iki adet de mürekkep harflerden meydana gelmektedir; (لَمْ ، لَمَّا ، لَنْ ، أَنْ ، أَنْ ، إِنْ ، حَتَّى ، لَوْلَا ، لَيْسَ ، مَا ، وَلَا) (Mâleķī, 2002: s. 30; Seyyid, 1989: s. 5).

Yapı Açısından

Harfler yapı itibariyle basit ve mürekkebe olmak üzere iki kısma ayrılır (Mâleķī, 2002: s. 28; Seyyid, 1989: s. 5).

Basit Harfler

Basit olanlar yalnız halde bulunanlardır. Buna örnek, hece harfleri denilen şu harfler verilebilir; (ا، ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف، ق، ك،) (Mâleķī, 2002: s. 28; Seyyid, 1989: s. 5).

Basit Harfler									
ر	ذ	د	خ	ح	ج	ث	ت	ب	ا
ف	غ	ع	ظ	ط	ض	ص	ش	س	ز
		ي	و	ه	ن	م	ل	ك	ق

Mürekkebe Harfler

Mürekkebe olanlar ise birden fazla harfin bir araya gelmesiyle oluşan harflerdir. *إِمَّا* gibi. *إِن* şart edâtı olan *إِن* ile zâid olan *مَا* edâtından oluşmuştur. Mürekkebe harflere şunlar örnek verilebilir;

أَجَلٌ، إِذَا، أَل، أَلَا، إِلَّا، أَم، أَمَا، أَمَّا، إِمَّا، أَنَا، أَنْتَ، أَنْتُمْ، أَنْتَنَ، أُو، إِي، أَيَّ، أَيَا، بَجَلٌ، بَل، بَلَى، نَمُّ، جَلَلٌ، جَيْرٌ، ذَا، كَلَا، لَكِن، لُو، لُوَمَا، نَحْن، نَعْم، قَدْ، سَوَّفَ، هَا، هِيَا، هَل، هَلَا، هُو، هِي، هَمَّا، هَم، يَا (Mâleķī, 2002: s. 28; Seyyid, 1989: s. 7). Harflerde asıl olan basit olmasıdır. Çünkü mürekkebe olan harfler basit olan harflerden meydana gelmiştir. Harflerin basit ya da mürekkebe olması, dilciler arasında ihtilafli bir konu olup üzerinde uzlaşma sağlanamamıştır (Ulugöl, 2013: s. 5).

Mürekkebe Harfler									
إِمَّا	أَمَّا	أَمَا	أَم	إِلَّا	أَلَّا	أَلَا	أَل	إِذَا	أَجَلٌ
أَيَّا	أَيَا	أَيَّ	إِي	أُو	أَنْتَنَ	أَنْتَم	أَنْتَمَا	أَنْتَ	أَنَا
لُو	لَكِن	كَلَا	ذَا	جَيْرٌ	جَلَلٌ	نَمُّ	بَلَى	بَل	بَجَلٌ
هُو	هَلَا	هَل	هِيَا	هَا	سَوَّفَ	قَدْ	نَعْم	نَحْن	لُوَمَا
			يَا	وِي	وَا	هَنَ	هَم	هَمَّا	هِي

Bu kısa ön bilgiden sonra asıl konumuzu teşkil eden inne harfinin tahliline geçebiliriz:

Ele alınan "إِن" harfinin birden çok çeşitleri ve görevleri bulunmaktadır. Bu çalışmada söz konusu olan harfin çeşit ve görevleri ile ilgili malumatları, önce nahiv ile ilgili eserlerden daha sonra Kur'an'ın rehberliğinde ve müfessirlerin konu hakkındaki kanaatları ışığında incelenecektir.

Nahiv İlmi Açısından İnne

İnne ve Benzerleri İle İlgili genel Tanım

Arap dilinde harflerin (edâtların) kendi başlarına anlamları olmamakla birlikte cümle içinde çok aktif görev icra ederler ve kelimelerin birbirlerine bağlanmasını sağlarlar. Bazı harfler, önüne geldikleri kelimelerin irâblarında değişiklik meydana getirirler. Bu irâb değişikliği ile birlikte cümleye yeni anlamlar da katarlar. Bu yüzden harflerin birkaç istisnası hariç büyük bir ekseriyeti “âmil: etki eden” adıyla anılmışlardır (Sibeveyhi, ts.: s. 1/40; Muberrred, 1994: s. 128; İbn Yaîş, ts.: s. 4/ 447; Yâ ‘kûb, 1971: s. 3/377).

İnne ve ehavâtuha/İnne ve benzerleri, amil olan harflerdendir. Kendi başlarına anlamları olmamakla birlikte isim cümlesi olan mübtedâ ve haberin başına gelirler, mübtedâyı kendilerine isim olarak alır nasb eder, haberi de haberleri olarak alır ref‘ ederler. İnne ve benzerleri Arapçada “el-hurûfu’l-müşebbehe bi’l-fil: fiile benzeyen harfler” adıyla da anılmaktadır. Bunlar cümleye farklı farklı anlamlar katmaktadırlar (Ferâhidî, 1985: s. 45; Süyûtî, 2000: s. 162; Murâdî, 1992: s. 393; Mâleki, 2002: s. 142).

Bu harflere, isim cümlesinin başına gelerek mübtedâyı kendilerine isim olarak nasb etmeleri, haberi de haber olarak almaları ve merfu‘ yapmaları sebebiyle “nevâsih: hükmü kaldıranlar/değiştirenler” de denir (Süyûtî, 2000: s. 162; Muhtar, vd. 1994: s. 371).

İnne ve benzeri harfler, tüm diğer harfler gibi Arap dilinde “mebnî ” denilen ve hiçbir surette yapısı ile hareketi değişmeyen kelime grubu içinde yer alırlar. Hakeza bunların müzekkerlik, müenneslik, müfred, tesniye ve cemi olma durumları da yoktur (Süyûtî, 2000: s. 162; Yâ ‘kûb, 1971: s. 3/377).

İnne ve benzeri harfler altı tanedir. Bunlar; **لَعَلَّ** – **لَيْتَ** – **لَكِنَّ** – **كَأَنَّ** – **أَنَّ** – **إِنَّ** şeklindeki harflerdir (Süyûtî, 2000: s. 162; Yâ ‘kûb, 1971: s. 3/377; Muhtar, vd. 1994: s. 371).

İnne ve benzerlerinin;

- İsimleri hiçbir zaman hafzedilmez.

-Car-mecrûrlar ve zarflar dışında, isimleriyle haberleri yer değiştirmezler. Bununla beraber asıl haberlerin, gizli olan ve bu car-mecrûrların, zarfların bağlı olduğu “حاصل-كائن” kelimeleri olduğunu düşünürsek; burada bile isimle haberin, yer değiştirmedeğini görürüz.

- “إِنَّ”ve benzerlerinin sonuna “ما” i kâffe/engel geldiği zaman bu edâtların isim cümlesi üzerinde hareke etkisi kalmaz. Bu durumun sonucu edâtlar, fiil cümlesinden önce gelebilirler.

Bu edâtlar, beş vecihle fiillere benzemektedirler:

- 1- Harf sayılarının; üç, dört veya beş olması, (örneğin; **أَنَّ** harfi **مَدَّ** fiili, **لَعَلَّ** harfi **دَحْرَج** fiili, **لَكِنَّ** harfi **اكتسب** filinin harf sayısının aynı olduğu şekilde).
- 2- İfade ettikleri anlamların fiillere benzemesi, (örneğin; “inne” ve enne”nin anlamları tahkik olurken, “keenne”nin anlamı teşbihtir. Diğer taraftan “leyte”nin anlamı temennidir. Anılan bu üç anlam da fiilde mevcuttur).
- 3- Son harflerinin üstün olması, (yukarıda verilen örneklerde bunu görmek mümkündür).
- 4- İsimleri nasb etmesi, (örneğin **إِنَّ زَيْدًا صَالِحٌ** ve **نَصَرَ زَيْدٌ عَمْرًا** cümlelerinde hem fiil hem de harf olan inne isimi nasb etmişlerdir).

- 5- Sonlarına mütekellim “ي” sı geldiği zaman fiillerde olduğu gibi, “nun”u vikaye almasından, (örneğin; اَعْطَانِي şekilde “nun” fiille beraber geldiği gibi اِنْنِي ve كَاتْنِي şeklinde, anılan harflerle de gelmektedir (Ferâhidî, 1985: s. 45; Süyûtî, 2000: s. 162; Yâ‘kûb, 1971: s. 3/377).

İnne Kelimesinin Yapısı ve Bildirdiği Anlamlar

İnne, yapı olarak (ن، ن، ن) şeklindeki üç harften mürekkebe bir kelimedir. el-Murâdî, bu şekilde gelen inne kelimesinin on anlama geleceğini, bazı nahivciler tarafından zikredildiğini söylemiştir (Murâdî, 1992: s. 400; ayrıca bk. Yâ‘kûb, 1971: s. 3/377):

1) Tekit harfi; bu durumda, iki isim üzerine gelerek, birincisini nasbedip kendisine isim, ikincisini raf edip kendisine haber yapmaktadır.¹ Örneğin; (إِنَّ زَيْدًا عَالِمٌ) “Gerçekten Zeyd âlimdir.” şeklinde söylenen ifadede, birinci kelime olan “زَيْدًا” mansup olup innerinin ismi, ikinci kelime olan “عَالِمٌ” ise merfu’ olup innerinin haberi olmuştur. Aynı zamanda inne bu cümleye tekit anlamı da katmıştır (Süyûtî, 2000: s. 162). Zira cümlelerin önceki durumu (زَيْدٌ عَالِمٌ) “Zeyd âlimdir.” şeklinde normal bir ifade şekli iken, innerinin gelmesiyle tekit edilmiş/kuvvetlenmiş oldu.

2) Neam gibi cevap harfi; innerinin bu şekilde gelmesi, Sibeveyhi Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî (öl. 180/796) ve Ebü'l-Hasen Saî d b. Mes‘ade el-Mücâşî el-Belhî el-Ahfeş el-Evsat (öl. 215/830) tarafından zikredilmiş ve Müberred de (إِنَّ هَذَا لَسَاجِرَانِ) âyetini örnek olarak getirmiştir. Ancak Ebü Ubeyde Ma‘mer b. Müsennâ (öl. 209/824), innerinin, neam anlamında kullanılmasını kabul etmemiştir (Murâdî, 1992: s. 398). İkinci örnek ise İbn Zübeyr (öl. 73/692)’in, Fudâle b. Şerik’in (لَعَنَ اللَّهُ نَاقَةَ حَمَلْتَنِي إِلَيْكَ) “Allah, beni buraya taşıyan deveye lanet etsin.” şeklindeki sözüne vermiş olduğu (إِنَّ وَرَاكِبَهَا أَي: نعم) (ولعن راكبها) “Evet; Allah, o deveye binene de lanet etsin.” şeklindeki ifadede gelmiştir (Murâdî, 1992: s. 399; Yâ‘kûb, 1971: s. 3/381). Burada iki nedenden dolayı innerinin tekit harfi olması mümkün görülmemektedir; birincisi, innerinin hem ismi hem de haberinin hazfedildiği vaki olmaması, ikincisi ise, inne tekit harfi düşünülürken, haber olan bir cümleyi, dua anlamını içeren bir cümleye atıf etmek olur ki, bu da nahiv kurallına aykırı olmasından dolayı caiz olmamasıdır (Süyûtî, 2000: s. 162; Murâdî, 1992: s. 398). Fakat bazı nahivciler talep anlamı içeren bir kelâmı, haber olan bir kelâma atıf yapılmasına olumlu bakmışlar. Bunlardan birisi de meşhur “*el-Kitap*” adlı eserin sahibi Sibeveyhi’dir (Murâdî, 1992: s. 399). Böylece Ebu Ubeyde’nin yapmış olduğu itiraza da cevap verilmiş oldu.

وَيُقَلَّنُ شَيْبٌ قَدْ عَلَاكَ، وَقَدْ كَبُرْتَ، فَقُلْتُ: إِنَّهُ

Diyorlar ki (Kadınlar), yaşlandı; başındaki saçlara ak düşmüş. Dedim ki evet öyledir şiiirinde bulunan “hâ” harfi için; “şâyet inne, neam anlamında kullanılırsa, orada bulunan ‘ha’ sekte harfi olur.” şeklindeki açıklaması, innerinin neam anlamında kullanılmasının caiz gördüğünün kanıtıdır (Murâdî, 1992: s. 399; Yâ‘kûb, 1971: s. 3/416).

3) Emir fiili ve “enin” anlamında; bu da innerinin (إِنَّ، يَنْ، أَنَا-أَيُّنًا) fiilinden olmakta olduğu şeklindedir. “Enîn” sözlükte; “inlemek, ses çıkarmak, feryat etmek” gibi anlamlara gelmektedir (İsfehanî, 2013: s. 36; Güneş, 2011: s. 2011). Örneğin; (إِنَّ يَا عَمْرُؤُ) şeklindeki ifadenin anlamı; “Ey Ömer! Ses çıkar, inil, feryat et.” olmaktadır. Dolayısıyla burada inne,

¹ İnne harfinin haberini raf’ etmesi, Basra ekoluna göredir. Küfe ekoluna göre ise, haber inne ile değil, önceden de müptedanın haberi olması hasebiyle zaten merfu’ idi ve öylece kalmıştır. Dolayısıyla haberde innerinin herhangi bir etkisi olmamıştır. (Bk. Murâdî, 1992: 393; Yâ‘kûb, 1971:3/377).

tekil ve muhatap müzekker için emir fiil olarak gelmiştir (Süyûtî, 2000: s. 162; Murâdî, 1992: s. 400; Yâ'kûb, 1971: s. 3/381; Seyyid, 1989: s. 216).

4) Yine “enin” anlamında fakat mâzî meçhul fiili; innenin bu şekilde hemzenin kesresiyle gelmesi, Arap dilinde bulunan ve fasih olmayan bir lehçeye dayandırılmaktadır (Murâdî, 1992: s. 400). Ancak bunun fasih şekli innenin zamme harekesiyle (أَنَّ) olarak okunmasıdır. (Detaylı bilgi için bk. Yâ'kûb, 1971: s. 3/381; Seyyid, 1989: s. 216). Örneğin; (إِنَّ فِي الدَّارِ) şeklindeki ifadenin takdiri “إِنَّ فِي الدَّارِ” olup “ev içinde ses çıkarıldı, inildi, feryat edildi.” gibi anlamlara gelmektedir (Murâdî, 1992: s. 400; Seyyid, 1989: s. 216).

5) Müennes cemaati için emir; innenin bu şekilde gelmesi, (إِنَّ، يَنْ، أَيْنًا) fiilinden olmakta olduğu şeklindedir. “Eyin” kelimesi , “taab” kelimesi anlamına gelmektedir. “Taab” kelimesi ise sözlükte; “yorulmak, bitkin düşmek, tüm gücünü harcamak, çaba harcamak” gibi anlamlara gelmektedir. Buna göre, (إِنَّ يَا نِسَاءَ) şeklindeki ifade “إِثْعَيْنَ يَا نِسَاءَ” takdirinde olup “çaba sarf edin, gücünüzü kullanın ey bayanlar topluluğu” anlamına gelmektedir (Murâdî, 1992: s. 400; Yâ'kûb, 1971: s. 3/381; Seyyid, 1989: s. 216).

6) Yine mâzî fiil ve “eyin” anlamında fakat bu defa müennes cemaatini bildiren kelimeye haber olacak şekilde kullanılmaktadır. Örneğin; (النِّسَاءَ إِنَّ) şeklinde söylenen ifade (النِّسَاءَ إِثْعَيْنَ) takdirinde olup “Bayanlar yoruldu, bitkin düştüler” anlamına gelmektedir (Murâdî, 1992: s. 400; Yâ'kûb, 1971: s. 3/381; Seyyid, 1989: s. 216).

7) Emir fiili ve vaat anlamında; bu durumda inne “وَأَيُّ” dan gelmekte olup müennes için vaat anlamında kullanılmaktadır (Murâdî, 1992: s. 400; Seyyid, 1989: s. 216). Örneğin;

إِنَّ هُنْدُ، الْجَمِيلَةَ، الْحَسَنَاءَ وَأَيُّ مَنْ أَضْمَرَتْ لِجَلِّ، وَفَاءَ

Ey güzel Hind! Dostluğu benimseyen kimsenin, yerine getirdiği vaad/sözü gibi, sende söz ver şiiirinde bu anlamda kullanılmıştır. (Yâ'kûb, 1971: s. 3/382; Seyyid, 1989: s. 216). Zira şiiirin başında bulunan “inne” emir fiilidir. Tekit “nun”u denilen ve şeddeli olan bir harfle tekit edilmiştir. Söz konusu tekit “nun”undan önce “inne”nin aslı (ئِ) şeklinde muhataba “yâ”sı ile beraber idi. Tekit “nun” u dâhil olduğundan ve iki sakin harfin bir araya gelmesinden dolayı “yâ” harfi hafz edilmiştir (Murâdî, 1992: s. 400; Yâ'kûb, 1971: s. 3/381).

8) Yine emir fiil fakat yaklaşmak anlamında; bu durumda inne, (أَنْ، يَنْ، أَيْنًا) fiilinden gelmekte olup “yaklaşmak” anlamında olmaktadır. Örneğin; (إِنَّ يَا نِسَاءَ) şeklinde söylenen ifade (أَقْرَبِينَ يَا نِسَاءَ) takdirinde olup “yaklaşın, yakına gelin ey bayanlar topluluğu!” anlamında kullanılmıştır (Murâdî, 1992: s. 401; Yâ'kûb, 1971: s. 3/382; Seyyid, 1989: s. 216).

9) Yine yaklaşmak anlamında fakat mâzî fiil; bu durumda inne anlam olarak sekizinci maddede de belirtildiği gibi yakınlaşmak anlamında ancak bu defa emir fiil değil, mâzî fiil sığasında gelmekte ve münnes çoğulunu belirten kelimeye haber olmaktadır. Örneğin; (النِّسَاءَ إِنَّ) şeklindeki cümle (النِّسَاءَ قَرَبِينَ) takdirinde olup “Bayanlar yaklaştılar, yakına geldiler” anlamında kullanılmıştır (Murâdî, 1992: s. 401; Yâ'kûb, 1971: s. 3/382; Seyyid, 1989: s. 216).

10) Nafiye harfi olan “in” ve mütekellim zamiri olan “ene” den mürekkebe olan inne; bu durumda inne iki farklı edâtan meydana gelmektedir ve iki anlam ifade etmektedir. Örneğin; (إِنَّ أَنَا قَائِمٌ) şeklindeki kelâm (إِنَّ قَائِمٌ) takdirinde olup “ ben ayakta

Ferit Dinçer- *İnne Harfinin Nahvî Tahlili ve Kullanım Biçimleri*
değilim” anlamında kullanılmıştır (Murâdî, 1992: s. 401; Yâ’küb, 1971: s. 3/382; Seyyid, 1989: s. 216).

Dolayısıyla inne harfi burada hem nefiy harfi olan “in” hem de mütekellim zamiri olan “ene” anlamlarını ifa etmektedir.

İnne Harfinde Bulunan Hemzenin Okunma Şekilleri

İnne harfi, cümledeki konumuna göre bazı durumlarda sadece kesre ile gelmesi gerekirken bazı durumlarda da sadece fetha ile gelir. Bazı durumlarda da hem kesre hem de fetha ile gelmesi caizdir/uygundur. Şimdi söz konusu olan durumlar, örneklerle birlikte ve ayrı başlıklar altında izah edilmeye gayret edilecektir.

Hemzenin Kesre ile Okunması

İnne harfinin hemzesi şu durumlarda kesre ile okunur:

1- Cümlelerin başında gelince; “إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ”/Şüphesiz biz Kur’ân’ı kadir gecesinde indirdik” (Kadr, 97/1) âyette, cümlelerin başında geldiğinden dolayı innerin hemzesi kesre ile okunması lazımdır.

İkinci örnek ise şu şiirde gelmiştir:

يُخْفِي صَنَائِعَهُ، وَاللَّهُ يُظْهِرُهَا إِنَّ الْجَمِيلَ إِذَا أَخْفَيْتَهُ ظَهَرَ

Yaptıklarını gizler oysa Allah onu açığa çıkarır. İyiliği gizlesen de bir gün açığa çıkar.

Bu şiirin son beytinde geçen ve “إِنَّ الْجَمِيلَ” şeklinde başlayan kelâm da cümlelerin başı olduğundan inne kesreli olarak gelmiştir (Süyûtî, 2000: s. 163-164; Hasan, 1974), 1/649).

2- Sadru'l-kelâmda yani kelâmın başında gelmeleri gerekli olan ve istiftah/başlangıç harfleri de denilen “ألا”, “واو” ve “أما” gibi harflerden sonra gelince; “ألا أَمَا إِنَّ” “إِنْكَارُ الْمَعْرُوفِ لَوْمْ”/Dikkat! İyiliği inkâr etmek; gerçekten alçaklıktır, kötüdür”, “الرَّشْوَةُ جَرِيمَةٌ مِنَ الرَّأْسِ وَالْمُرْتَشِي وَإِي”/Rüşvet ise, hem alan hem veren bakımından suçtur”, “شَقِيًّا بِهِمْ إِلَّا كَرِيمَ الشَّمَائِلِ”/Alçak kimseler yüzünden mutsuz oldum; alçaklar yüzünden ancak iyi ahlak/karakter sahibi mutsuz olur (Hasan, 1974, 1/649).

Bu üç örnekte geçen harfler kelâmın başında gelmeleri gereken harflerdir ve böyle harflerden sonra gelen inne harfinin hemzesi kesreli olarak okunmaktadır.

3- Kendisinde sonra cümlelerin gelmesi gerekli olan “حيث” ve “إِذَا” gibi edâtlardan sonra gelince; “إِجْلِسْ حَيْثُ إِنَّ أَحْمَدًا جَالِسٌ”/Ahmet’in oturduğu yerde kesinlikle sen de otur”, “جَنَّاتِكَ إِذَا إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ وَزَيْرٌ”/Sana, Abdullah gerçekten bakan olduğu zaman geldim.” Bu iki edât sadece cümle olacak bir kelâma izafe edilirler (Süyûtî, 2000: s. 164). Dolayısıyla inne harfinin hemzesi kesreli okunması gerekir. Çünkü inne harfi ile gelen kelâm daima cümledir.

4- Sıla olacak cümlelerin başında gelince; çünkü ancak cümle olan kelâm mevsulun sılası olabilmektedir. “أَحْتَرِّمُ الَّذِي إِنَّهُ عَزِيْرُ النَّفْسِ عِنْدِي”/Yanımda değerli/kıymetli olan kişiye saygı duyuyorum.” Mevsul edâtları, kendilerine sıra isterler. Sılanın ise cümleden müteşekkil olması gerekir (Süyûtî, 2000: s. 164; Hasan, 1974, 1/649). Dolayısıyla cümleyi elde etmek için innerin hemzesini kesreli okumak gerekmektedir.

5- Sıfat olacak cümlelerin başında gelince; yukardaki maddede geçtiği gibi burada da sıfat ancak cümle olan kelâmdan olmaktadır. “أَحَبُّ رَجُلًا إِنَّهُ مُفِيدٌ”/Faydalı olan adamı

severim.” Burada geçen “إِنَّهُ مُفِيدٌ” kısmı, “رَجُلًا” kelimesine sıfat olarak gelmiş ve cümle olması gerekmektedir (Süyûtî, 2000: s. 164; Hasan, 1974: 1/649).

6- Hâl olacak cümlelerin başında gelince; aynı şekilde hal olacak kelâmın da cümle olması gerekmektedir: “أَجَلُ الرَّجُلِ إِنَّهُ بَعِيدٌ مِنَ الدُّنْيَا/Alçaklıktan uzak olmasından dolayı adama saygı duyarım” (Süyûtî, 2000: s. 163-165; Hasan, 1974, 1/649).

7- Zât/somut² olan bir isme haber olarak gelince; “محمدُ إِنَّهُ فَاضِلٌ/Muhammed gerçekten faziletlidir”, “الشجرةُ إِنَّهُ مُثْمِرَةٌ/Ağaç gerçekten meyve verendir” (Süyûtî, 2000: s. 163-165; Hasan, 1974, 1/651).

8- Kaseme cevap olacak cümlelerin başında gelince; söz konusu olan kasem cümlesi, ister bu örnekte geldiği gibi “لَعَمْرُكَ إِنَّ أَلْحَدَرَ لَمَطْلُوبٌ/Hayatına yemin ederim ki, tedbirli olmak gerekir” isim cümlesi, isterse de şu cümlede geldiği gibi “أَخْلَفَ بِاللَّهِ إِنَّ الْعَدْلَ” fiil cümlesi olsun fark etmez. Ancak; bu durumda innenin haberinde lâm harfinin bulunması şarttır. Haberinde lâm harfi gelmediği durumda innedeki hemzenin kesreli gelmesi gerekmektedir. Fakat bu durumda kasem cümlesi, fiil cümlesi olup, fiil mahzup olmuş ise yine innenin hemzesi kesreli gelmesi gerekmektedir; “وَاللَّهِ إِنَّ السَّيَّاحَةَ مُفِيدَةٌ/Vallahi seyahat etmek, gezmek faydalıdır” Burada fiil olan “أَخْلَفَ” mahzup olmuş, zikredilmemiş ve innenin hemzesi kesreli olarak gelmiştir (Süyûtî, 2000: s. 163-164; Hasan, 1974, 1/649-650).

9- İnne ve üzerinde geldiği cümle “kavl” lafzı ile hikâye edilince; çünkü bu durumdaki bir kelâmın cümle olması gerekmektedir: “وَقَالَ اللَّهُ: إِيَّيْكُمْ”/ve Allah, ‘sizinle beraberim’ buyurdu” (el-Mâide, 5/12.), “إِنَّ الدِّينَ سَلَامٌ: إِنَّ الدِّينَ سَلَامٌ/Resulüllah, ‘şüphesiz din kolaylıktır’ buyurdu”, “إِنَّ الْمُبَالَغَةَ فِي التَّشْدِيدِ مَدْعَاةٌ لِلنُّفُورِ”, ‘şiddetli baskı, nefret ettirir’ diyorlar” (Süyûtî, 2000: s. 164-165; Hasan, 1974, 1/650). Bu örneklerde inne ve üzerinde geldiği cümle kavil ile hikâye edildiğinden dolayı innenin hemzesi kesreli gelmiştir. Ancak kavlden sonra inne ve cümle gelir fakat kavil ile hikâye edilmezse innenin hemzesi kesreli gelmesi gerekmektedir: “أَيُّهَا الْعَالَمُ، أَخْصِكَ الْقَوْلُ؛ أَنْتَ أَفْضَلُ”/Ey âlim! Sözü sana özel kılarak; sen faziletlisin” (Süyûtî, 2000: s. 164-165; Hasan, 1974, 1/650). Burada bulunan inne ve ardından gelen cümle kavlin değil, hazif olan lâmı carreye mamul olmuşlar. Dolayısıyla kavil ile hikâye olmadığından hemze kesreli gelmemiştir. Yine inne ve ardından gelen cümle “kavl” dan sonra gelir. Ancak bu kavil, hikâye anlamında değil, “zan” anlamında ise yine hemzenin kesreli gelmesi gerekmektedir: “أَتَنْظُنُّ أَنْ الْجَوَّ بَارِدٌ فِي الْأَسْبُوعِ الْمُقْبِلِ؟ أَى: أَتَنْظُنُّ”/Gözlemciler, gelecek haftanın soğuk olacağını tahmin/zannediyorlar mı?” (Süyûtî, 2000: s. 164-165; Hasan, 1974, 1/650). Burada görüldüğü gibi kavil, zan anlamında kullanıldığından hemze kesre ile gelmemiştir.

10- İnne harfi, lâm ile talik³ edilen eفال’-kulub denilen fillerden sonra gelince; “إِعْلَمُ إِنَّهُ لَدُو نَقَى/Bil ki o, takva sahibidir” (Süyûtî, 2000: s. 165; Hasan, 1974, 1/650).

² Zât/somut isim; duyu organlarımızla algılayabileceğimiz isimlerdir. Bu isimler iki gruba ayrılır; özel isimler, çoğunluğu câmid isimlerden ve sıfatlardan oluşan; şahıs, devlet, deniz, dağ, nehir ve isimleridir. Örnek: مَكَّةُ، مَدِينَةٌ، عَلِيٌّ، خَدِيجَةٌ، مَرْيَمٌ، مَكَّةُ، مَدِينَةٌ gibi isimler. Cins isimler, insan, hayvan, bitki ve maddeye mahsus olarak kullanılan isimlerdir. Örnek: رَجُلٌ، طِفْلٌ، أُمٌّ، تَيْنٌ gibi isimler (Hasan, 1974: 1/26).

³ Talik; söz konusu olan eفال’-kulubların lafzen amel etmemesi demektir. Bu şekildeki amelin iptali üç şekilde olmaktadır; eفال’-kulub ibtidâ lâmından önce geldiğinde: “عَلِمْتُ لَزِيدٌ مُنْطَلِقٌ”, istifham edâtından

Hemzenin Fetha ile Okunması

1- İnne harfi ile ardından gelen kelâmın mastar konumunda olması gerektiği durumlarda, hemzesi fetha ile okunur. Bu; fâil, nâibu'l-fâil, meful, mübtedâ, haber ve muzafu ileyh olma durumu veya bu anılan durumlardan birine tabi olarak gelirse. Zira bu öğelerin müfred olarak gelmeleri şarttır. İnne harfinin hemzesi kesreli okunduğunda ardından gelen kelâmıla beraber müfred değil, cümledir. Ancak hemze fethalı olarak okunduğunda ardından gelen kelâmıla birlikte müfreddir. Dolayısıyla yukarıda anılan öğe olarak gelmesi gerektiği durumlarda innenin hemzesi fetha ile okunması gerekir. Şimdi bu durumlar ele alınıp örneklerle izah edilmeye çalışılacaktır.

2- İnne ve ardından gelen kelâm, fâil konumunda geldiğinde; inne edâtının hemzesi fetha ile okunur. Çünkü fâil olacak nesnenin müfred olması gerekmektedir; “أَنَّكَ بَارٌّ أَهْلَكَ/سرّني أهلك” Ailene iyilik yapman beni sevindirdi.” Bu örnekte geçen “أَنَّكَ بَارٌّ أَهْلَكَ” pasajı “سرّ” fiilinin fâili konumunda olup, cümlenin takdiri; “سرّني برك أهلك” şeklindedir. İkinci örneği de şu şiirde görmek mümkündür;

لَقَدْ رَادَنِي حُبًّا لِنَفْسِي أَنَّنِي بَغِيضٌ إِلَى كُلِّ أَمْرٍ غَيْرِ طَائِلٍ

Alçak, değersiz kimseler tarafından nefret edilmem, kendimi fazlasıyla sevmeme neden oldu.

Burada da “أَنَّنِي بَغِيضٌ” kısmı “رَادَ” fiilinin fâili olarak gelmiştir (Süyûtî, 2000: s. 164-163; Hasan, 1974, 1/642).

3- İnne ve ardından gelen kelâmın, nâibu'l-fâil konumunda gelmişse; nâibu'l-fâil de müfred olması gerektiğinden dolayı, innenin hemzesi fethalı gelmektedir: “قُلْ أَجَى إِلَى” قُلْ أَجَى إِلَى اسْتَمَاعٍ نَفَرٍ مِنْ” De ki: Cinlerden bir topluluğun (Kur'an'ı) dinleyip şöyle söyledikleri bana vahyolundu.” (el-Cin, 72/1) âyette enne ve ardından gelen kelime mastar teviline olup “أَجَى” fiilinin nâibu'l-fâili konumundadır. Âyetin takdiri; “قُلْ أَجَى إِلَى اسْتَمَاعٍ نَفَرٍ مِنْ” şeklindedir.

4- İnne ve ardından gelen kelâmın, meful konumunda gelmişse; yine meful konumunda geldiği zaman innenin hemzesi fetha ile okunur. Zira mefulün da müfred olması gerekmektedir: “سَمِعْتُ أَنَّ الْبِحَارَ مَمْتَلَنَةً بِالْأَحْيَاءِ”/Denizlerin, canlılarla dolu olduğunu duydum.”, “عَرَفْتُ أَنَّ الْمَدْنَ مَزْدَحِمَةٌ”/Şehirlerin, kalabalık olduğunu biliyorum.” Bu iki örnekte bulunan “” fiillerinin fâilleri zamir gelmiştir. Ancak mefulleri ise enne ve ardından gelen kelâmıdır. Çünkü yukarıda geçen örnekler; “سَمِعْتُ امْتَلَاءَ الْبِحَارِ بِالْأَحْيَاءِ”, “عَرَفْتُ اذْدِحَامَ الْمَدْنَ” takdirindedirler (Süyûtî, 2000: s. 164-163; Hasan, 1974, 1/642).

5- İnne harfinin hemzesinin fetha olarak okunması gerekli yerlerden biri de carre harflerinden sonra veya muzafun ileyh konumunda geldiğinde; “تَأَلَّمْتُ مِنْ أَنَّ الصَّدِيقَ” تألمت من أن الصديق “Dostun hastalığı beni rahatsız etti.”, “بَلَّغَنِي خَبْرَ أَنَّ زَيْدًا ذَاهِبًا”/Zeyd'in gideceği haberi bana ulaştı.”

6- İnne ve ardından gelen kelâmın mübtedâ konumunda veya zât/soyut bir isme haber konumunda gelmişse; “أَنَّكَ مَتَعَلِّمٌ رَفَعٌ لِقَدْرِكَ”/Gerçekten öğretici olman değerini artırır.”, “الْمَعْرُوفُ أَنَّ التَّعْلَمَ نَافِعٌ”/Eğitimin, yararlı olduğu bilinmektedir.” Bu örneklerde gelen enne ve ardındaki kelâmın takdiri “تَعْلَمُكَ رَفَعٌ لِقَدْرِكَ حَقًّا، الْمَعْرُوفُ نَفْعَ التَّعْلَمِ” şeklinde

önce geldiğinde: “علمت ما زيدٌ منطلقٌ”, nefiy edâtından önce geldiğinde: “علمت أزيد في الدار ام عمر” yukarıda verilen üç örnekte de kalp fiili olan “علمت” lafzi olarak amelden düşmüştür, amel etmemiştir. Zira amel etmiş olsaydı, kendinden sonra gelen her iki isim de nasbeli olarak gelip meful olması gerekirdi. Ancak isimler merfu' olarak gelmişler (Hasan, 1974: 1/ 651).

olup birincisinde enne ve ondan sonraki kelâm mübtedâ iken, ikincisinde ise haberdır(Süyûtî, 2000: s. 164-163; Hasan, 1974, 1/642).

7- İnne ve sonrasında gelen kelâmın “لولا” edâtında sonra gelmişse; “لولا أتك مخلص /لقاطعتك/Senin samimiyetin olmasaydı, seni terk ederdim” (Hasan, 1974, 1/643).

Hemzenin Hem Fetha Hem de Kesre ile Okunması

Yukarıda inne harfinin hemzesinin kesre veya fetha ile okunması gerekli olan durumlar, ayrı ayrı başlıklarda örneklerle birlikte izah edildi. Bu başlıkta ise inne harfinin hemzesinin her iki şekilde de okunması caiz olan durumlar, örneklerle beraber ele alınıp değerlendirilecektir. Hemzenin her iki şekilde okunması şu durumlarda olmaktadır:

1- İnne ve sonrasında gelen kelâmın, fucaiyye edâtı olan “إِذَا” dan sonra gelmişse; “أخرجت فإذا إن زيدا قائم /Çıktım bir de ne göreyim, gerçekten Zeyd ayaktaydı.” Burada hemzenin kesre ve fetha ile okunmasının caiz olmasının nedeni, “إِذَا” edâtının harf mi yoksa zarf mı olduğu konusunda bulunan ihtilafa binâendir. İbn Malik’e (öl. 672/1274) göre “إِذَا” harf olup, kendisinden sonra gelen inne ve üzerinde geldiği kelâm tam bir cümledir. Yani “زيدا” innenin isimi, “قائم” ise onun haberidir. Yine İbn Malik’e göre inne harftir; ancak hemzesi fetha şeklinde okunur (Süyûtî, 2000: s. 165; Hasan, 1974, 1/653).

Yukarıdaki örnek şu şekilde olup “أخرجت فإذا إن زيدا قائم” enne ve ondan sonra gelen kelâm mastar tevilindedir. Cümle “أخرجت فإذا قيام زيد حاصل” takdirinde olmaktadır. Bazı nahiv âlimleri ise “إِذَا” harf değil zarf olduğunu söylemişler. Bunlara göre, hemzenin fethalı okunması zorunludur. Zira bunlar, enne ve ondan sonra gelen kelâm, müfred konumunda olan müvvel mastar olduğunu söylemişler. Ancak cümlenin terkinde aralarında ihtilaf vaki olmuş ve üç görüş meydana çıkmıştır: Birinci görüşe göre; müvvel mastar mübtedâ olup, haberi bizzat zarf olan “إِذَا” kelimesidir. Dolayısıyla “إِذَا” bu durumda “ففى حضرتى” manasındadır. İkinci görüşe göre; müvvel mastar mübtedâ olup, haber ise mazuf/zikredilmeyen “موجود” kelimesidir. Üçüncü görüşe göre ise; müvvel mastar haber olup, mübtedâ mahzuftur: “أسيقتظت فإذا إن الشمس طالعة”/Uyandıgımda bir de baktım ki Güneş doğmuş.” Bu cümle “أسيقتظت فى الوقت طلوع الشمس” takdirinde olmaktadır (Hasan, 1974, 1/653).

2- İnne ve sonrasında gelen kelâmın, cezâiyye edâtı olan “فَا” dan sonra gelmişse; ⁴ “وَإِذَا جَاءكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ “فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ /Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara de ki: Selâm size! Rabbiniz merhamet etmeyi kendisine yazdı. Gerçek şu ki: Sizden kim bilmeyerek bir kötülük yapar da ardından tövbe edip kendisini düzeltirse, bilsin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (el-En’âm, 6/54). Âyette geçen “فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ” kısmında bulunan innenin hemzesi kesreli okunabilir. Bu durumda inne ve sonrasında gelen kelâm, cümle olup şart edâtı olan “مَنْ” e cevap olmaktadır. Yine innenin hemzesi fethalı okunabilir. Bu durumda ise, enne ve sonrasında gelen kelâm müvvel mastardır ve müfred konumunda olup mübtedâdır, haberi de mahzuf olan “حاصلة” kelimesidir (Süyûtî, 2000: s. 165; Hasan, 1974, 1/653).

Diğer örnek ise şöyledir: “من يرض على الجريمة فأنة شريك في الإساءة”/Suça razı olan kimse, kötülüğe ortaktır.” Buradaki hemze, cümlenin başında gelmesi nedeniyle kesreli

⁴ Söz konusu olan “fâ” harfine cezâiyye denilmesinin nedeni, şart edâtlara cevap olacak cümlenin öncesinde gelmesinden dolayıdır. Zira bu cevap cümleye, cevap cümlesi denildiği gibi aynı zamanda ceza/mükâfat cümlesi de denilmektedir (Hasan, 1974: 1: 654).

okunabilir. Bu durumda inne ve ondan sonra gelen kelâm cümledir ve mahallen cezimli olup, şart edâtı olan “من”e cevap olmuştur. Aynı hemze, kendisinden sonra gelen kelâmla birlikte müfevvel mastar olacak şekilde fethalı okunabilir. Bu durumda enne ve ardından gelen kelâm, ya mübtedâdır haberi mahzuftur veya haberdir mübtedâ mahzuftur. Cümle; “من يرض على الجريمة فشركتة حاصلة، أو: فالثابت شركته فى الإساءة” (Hasan, 1974, 1/654).

3- İnnenin haberinde lâm harfi olmadığı halde, kaseme cevap olarak gelmişse; kasem cümlesi ister; “لعمرك إنَّ الرياء فاضحٌ أهله”/Hayatına yemin olsun ki, gerçekten riyâ/gösteriş yapana utançtır, yüz karasıdır.” örneğinde olduğu gibi isim cümlesi olsun isterse de “أقسم بالله أنَّ الباغى هالكٌ ببيغيه”/Allah’a yemin ederim ki, zalim kişi zulmü ile helak/yok olur.” örneğinde olduğu gibi fiil cümlesi olsun. Ancak bu son durumda fiilin mezkûr olması gerekmektedir. Zira yukarıda detaylı olarak izah edildiği gibi, şâyet fiil mahzûf olursa, innenin hemzesi kesreli olarak okunması gerekirdi (Süyûtî, 2000: s. 165; Hasan, 1974, 1/653).

4- İnnenin haberinde lâm harfi olmadığı halde, efâlu’l-kuluplardan sonra gelmişse; “علمت أنَّ الذين عاصم من الزلزل”/Bildim ki, din, zilletten koruyucudur” (Hasan, 1974: s.1/654).

5- İnne ve ondan sonra gelen kelâm kavlı veya onun anlamında olup, yine kavlı veya kavlı anlamında olan bir mübtedâyâ haber olarak gelmişse ve mübtedâ ile haberi söyleyen kişi de aynı ise; “إنى معترف بالفضل لأصحابه”/Sözüm; ben faziletli kişinin faziletini itiraf ediyorum.”, “إنى شاكِر صنيع اللأصدقاء”/Kelâmım, sözüm; ben dostların yaptığına teşekkür ederim.” Birinci örnekte kavlı kelimesi gelmiş ve haberi olan inne ve ondan sonraki kelâm da kavlın aynısı olup, ikisini de aynı kişi söylemiştir. İkinci örnekte ise kavlın anlamında olan “كلام” kelimesi gelmiştir. Yine söyleyenleri aynı kişi olmaktadır (Süyûtî, 2000: s. 166; Hasan, 1974, 1/655).

Ancak mübtedâ kavlı veya kavlı anlamında olan bir kelime olmazsa, innenin hemzesi sadece fetha ile okunması gerekmektedir; “إعتقادى أنَّ الزراعة جالبة الغنى”/Benim görüşüme göre; ziraat zenginliğin nedenidir/kazandırır.”, “وعملى أئى أزرع الحقل”/Benim işim; tarlada ziraatle uğraşmaktır.” Bu iki örnekte de hemzenin fetha ile okunması gerekmektedir. Zira enne ve sonrasında gelenler mastar tevilinde olup mübtedâyâ haberdirlere (Süyûtî, 2000: s. 166; Hasan, 1974, 1/655). İnneye haber olacak kelime, kavlı veya kavlı anlamında gelmezse, “إنى مستريح”/Sözüm şudur ki, ben rahatım.” veya mübtedâ ve haberi söyleyen kişi aynı olmazsa, “إنى المريض يصرخ”/Sözüm; gerçekten hasta bağıyor/feryat ediyor.” innenin hemzesi, bu iki durumda da sadece kesreli olarak okunması gerekmektedir (Hasan, 1974, 1/656).

6- İnne ve ondan sonra gelen kelâm illet olarak gelmişse; “إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ”/ Elbette biz bundan önce yalnız O'na yalvarıyorduk. Şüphesiz ihsanı bol ve çok merhametli olan da yalnız O'dur.” (et-Tur, 52/28.)

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür; kelâmın cümle şeklinde gelmesi gerekli olan her yerde hemzenin, kesreli olarak okunması gerekir. Zira inne harfinden sonra gelen kelâm cümledir. Ancak kelâmın cümle şeklinde değil de müfred şeklinde gelmesi gerekli olan yerlerde de her zaman hemzenin, fethalı olarak okunması lazımdır. Çünkü enne harfinden sonra gelen kelâm müfrettir. Diğer taraftan kelâmın, cümle veya müfred gelmesi aynı olduğu durumlarda da her iki hareke ile de okunması uygun olmaktadır. Nitekim İbn Mâlik bu gerçeği şu beyitlerde dile getirmiştir

“وَهَمَزٌ إِنْ أَفْتَحَ لِسَدَّ مَسَدَهَا وَفِي سَوِي ذَاكَ أَكْسِرُ”

”فَأَكْسِرُ فِي الْإِبْتِدَاءِ وَفِي بَدْءِ صَلَٰةٍ وَحَيْثُ إِنَّ لِيْمِيْنَ مُكْمَلَةٌ
”أَوْ حُكَيْتُ بِالْقَوْلِ أَوْ حَلَّتْ مَحَلَّ حَالٍ كَزُرْتُهُ وَإِنِّي ذُو أَمَلٍ
”وَكَسَرُوا مِنْ بَعْدِ فِعْلٍ غَلَفًا بِاللَّامِ كَاعْلَمَ إِنَّهُ لُدُو ثَقَى
”بَعْدَ إِذَا فُجَاءَهُ أَوْ قَسَمَ لَأَلَامَ بَعْدَهُ بِوَجْهَيْنِ نُمِي

”مَعَ تَلْوَا الْجَزَاءِ وَذَا يَطْرُدُ فِي نَحْوِ خَيْرِ الْقَوْلِ إِنِّي أَحْمَدُ” (Süyûtî, 2000: s. 162).

İnne Harfinin Âmel Etmesi

Yukarıda inne ve benzerlerinin genel tanımını yapılırken bahsedildiği gibi inne, isim cümlesinin başına gelir, mübtedâyı kendine isim olarak alır nasbeder, haberi de haber olarak alır ref' eder (Ferâhidî, 2003: s. 1/45; Süyûtî, 2000: s. 162; Murâdî, 1992: s. 393; Mâleki, 2002: s. 142). Bu şekilde amel yaparken aynı zamanda üzerine geldiği cümleye pekiştirme, tekit, kuvvetlendirme ve tahkik gibi anlamları da katar (Yâ'kûb, 1971: s. 3/377; Hasan, 1974: s. 1/630). Örneğin; (النَّظَافَةُ وَقَايَةُ مِنَ الْمَرَضِ) cümlesinin anlamı; “Temizlik hastalıktan korur.” şeklindedir ve cümlede hem mübtedâ olan (النَّظَافَةُ) kelimesi hem de haber olan (وَقَايَةُ) kelimesi merfu' şeklinde gelmiştir. Ancak üzerine inne harfi dâhil edildiğinde (إِنَّ النَّظَافَةَ وَقَايَةُ مِنَ الْمَرَضِ) şeklinde mübtedâ mansub duruma geçerken, cümlesinin anlamı da “Gerçekten, muhakkak temizlik hastalıktan korur.” şeklinde pekiştirilmiş oldu. İkinci örnek ise şu şekildedir; (الْمَرْءُ مَخْبِوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ) “Şahıs dilinin altında gizlenmiştir.” Burada da aynı şekilde mübtedâ olan (الْمَرْءُ) kelimesi ve haberi olan (مَخْبِوءٌ) kelimesi merfu' durumunda iken, innenin gelmesiyle cümle (الْمَرْءُ مَخْبِوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ) şekli alarak “Gerçekten şahıs dilinin altında gizlenmiştir.” tekitli bir anlam kazanırken, mübtedâ da mansub durumuna geçerek innenin ismi olmuştur (Yâ'kûb, 1971: s. 3/377; Hasan, 1974: s. 1/630).

İnne Harfinin Âmelden Düşmesi

İçinde inne harfinin de bulunduğu ve hurufi-müşebbehe bi'l-fiil denilen harflere “ma” edâtı⁵ geldiği takdirde bu harfler amelden düşerler (Akdağ, 1981: s. 41). Bu harflerin amelden düşmesinin nedeni, daha önce de belirtildiği üzere amel etmelerinin en güçlü yanı fiille benzemeleri idi ve bunlar isim cümlesi ile beraber geliyorlardı. Fakat “ma” edâtının gelmesiyle isim cümlesi ile geldikleri gibi “إِنَّمَا زَيْدٌ قَائِمٌ” fiil cümlesi ile de gelebilirler “إِنَّمَا نَصَرَ زَيْدٌ”. Dolayısıyla fiil ile olan müşabehetleri zayıflanınca amelden düşmüş olurlar. “إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ.” “Allah ancak bir tek ilâhtır.” (en-Nisâ, 4/171), “إِنَّمَا أَكْرَمَ” “Sadece Muhammed ikram etti, ikramda bulundu.” Ancak; bu harflerden sadece “ليت” amel de edebilir etmeyebilir de. Şu şiirde olduğu gibi

قَالَتْ أَلَا لَيْتَمَا هَذَا الْحَمَامُ لَنَا أَلَى حَمَامَتِنَا أَوْ نِصْفُهُ فَقَدَى

Keşke bizim güvercinimizle birlikte bu güvercinler ve bunların yarısı da bizim olsaydı o zaman bize yeterdi.

İbn Malik, “el-Kāfiyye” şerhinde, “ليت” den sonra gelen kelimenin marfu' olarak okunmasının kıyasa daha uygun olduğunu söylemiştir (Süyûtî, 2000: s. 169. “ليت”nin merfu' okunması demek, amel etmemesi demektir). Diğer harfler, fasih olan görüşe göre amelden düşerler. Kadim nahivcilerden Ahfeş, bu harflerin tümü bazen amel edebilir

⁵ Söz konusu olan “ma” edâtına “mâ`ul kâffe/meneden” mâsî denilmektedir. Zira inne ve kardeşlerini amel etmekten menetmiştir/alıkoymuştur. Diğer taraftan zait “mâ” da denilmektedir (Hasan, 1974: 1/636).

şeklinde bir görüş hikâye etmiş ve şu cümleyi “إِنَّمَا زَيْدًا قَانِمٌ” örnek olarak getirmiştir. Diğer taraftan İbn Malik de İbn Serrac ve Zeccac’a uyararak bu şekilde görüş belirtmiştir (Süyûtî, 2000: s. 168). Nitekim o, “Elfiye”sinde aşağıdaki şiiriyle bu durumu dile getirmiştir:

وَوَصَلُ مَا بِذِي الْحُرُوفِ مُبْطِلٌ إِعْمَالُهَا وَقَدْ يُبْقَى الْعَمَلُ

Mâ'nın bu harflerle gelmesi, onları amelden düşürür; ancak bazen de amel etmeleri devam eder (Süyûtî, 2000: s. 168).

Bu şekilde amelden düşen inne, kâffe mâsı ile beraber hasr edatına dönümeğtedir; “إِنَّمَا الشَّاعِرُ مَحْمُودٌ” “Ancak Mahmut şairdir.”, “إِنَّمَا الشَّاعِرُ مَحْمُودٌ” “Mahmut ancak şairdir.”, “إِنَّمَا مَحْمُودٌ شَاعِرٌ” burada kullanılan inne ve mâ birlikte hasır edâtı olarak gelmişler (Hasan, 1974: s. 1/636).

Yukarıda geçtiği şekliyle “mâ”nın kâffe harfi olması için zait bir harf olması şarttır. Ancak; şu örnekte olduğu gibi “إِنَّ مَا فِي الْقَفْصِ بُلْبُلٌ” “Şüphesiz kafeste olan bülbüldür.” zait değil de mevsula/sıla harfi olduğunda veya şu örnekte olduğu gibi “إِنَّ مَا يُطِيعُ نَافِعٌ” “İtaat eden gerçekten yararlıdır.” mavsufa/sıfat harfi olduğunda, inne harfini amelden düşürmez (Hasan, 1974: s. 1/636).

İnne Harfinin Hafifletilmesi

İnne harfinin ikinci “nun”unun hazfiyle hafifletilecektir. Daha önce nâsîh harf olarak sadece isim cümlesi üzerinde gelirken, hafifletince isim cümlesi üzerine geldiği gibi fiil cümlesi üzerinde de gelecektir (Süyûtî, 2000: s. 170; Hasan, 1974, 1/673).

Bu şekilde hafifletilen inne, isim cümlesi üzerine geldiğinde amel etmesi de etmemesi de caizdir/uygundur. Ancak fiille olan benzerliği zayıflandığından, amel etmemesi, amel etmesinden daha fazladır: “إِنَّ جَرِيرًا لَشَاعِرٌ أَمْوِيٌّ كَبِيرٌ” /Şüphesiz Cerîr Emevî döneminin büyük şairidir.”, “إِن أَبَا حَنِيفَةَ لِإِمَامٍ عَظِيمٍ” /Gerçekten Ebu Hanîfe büyük imamdır.” Bu iki örnekte hafifletilmiş inne, amel etmişken; “إِنَّ جَرِيرًا لَشَاعِرٌ أَمْوِيٌّ كَبِيرٌ”, “إِنَّ أَبَا حَنِيفَةَ” bu örneklerde de amelden düşmüştür. Şu âyette geçen inne edâtı hem amel ile hem de amelden düşürülerek okunmuştur: “وَإِنْ كَلَّا لَمَّا لُيُؤْفِيئُهُمْ” / Şüphesiz rabbin, onların her birine yaptıklarının karşılığını tam olarak verecektir.” âyette amel edilmiş şekliyle gelmiştir. Çünkü ismi olan “كَلَّا” kelimesinde amel ederek onu mansub etmiştir. Ancak ihmal olarak da okunması uygundur. Daha önce mansub olan ismi bu durumda “كُلٌّ” şeklinde merfu’ olarak okunacaktır (Süyûtî, 2000: s. 170; Hasan, 1974, 1/673).

Hafifletilmiş inne, isim cümlesiyle birlikte gelip, amel etmemesi durumunda aşağıdaki şartların oluşması gerekmektedir: **a)** ihmal edilmeden önce innenin ismi zamir değil, “إِنَّ مَارْدِينَ لَيْلًا تَارِيخِيٌّ مَشْهُورٌ” /Gerçekten Mardin; meşhur bir tarihi şehirdir.” örneğinde olduğu gibi zahir bir isim olması gerekir. **b)** hafifletilmiş inneyi nafiye olan “in” edâtından ayırmak için, sonrasında gelen cümle başında lâmin⁶ bulunması gerekir: “إِنَّ نُّوسًا لَرَجَالُهَا عَرَبٌ” /Şüphesiz Tunus adamları Araptır.” Ancak herhangi bir karine ile söz konusu olan iki “in” harfleri birbirine karışmadığı durumlarda lâmin gelmesi daha evla olmasıyla birlikte zâhurî değildir. Şu şiirde olduğu gibi:

أَنَا ابْنُ أُبَاةِ الضَّيِّمِ مِنْ آلِ مَالِكٍ وَإِنْ مَالِكٌ كَانَتْ كِرَامَ الْمَعَادِنِ

Ben Malik ailesinden Ubat'i Daymin oğluyum. Şüphesiz ki Malik, madenlerin en iyilerindedir.

⁶ Bu şekildeki lâma, ibtida lâmi denildiği gibi, lâmu'l-farika da denilmektedir (Süyûtî, 2000: 170; Hasan, 1974), 1/673).

Aslında bu şiirde Malik, methedilmiştir/övülmüştür. Şâyet “in” harfi, nafiye olarak düşünülürse, medh değil, zem/aşağılâma olur ki, bu da kastedilenin tam tersi olur (Süyûtî, 2000: s. 170; Hasan, 1974, 1/673). c) Hafifletilmiş inneye haber olacak cümle üzerine lâmin gelmesini kabul edecek türden olmalıdır (Hasan, 1974, 1/675).

Hafifletilmiş inne fiil cümlesi üzerinde gelmesi durumunda. Meşhur olan görüşe göre, amel etmemesi ve ondan sonra gelecek fiilin de nevâsîh olan fiillerden olması gerekmektedir: “رَحِمَ اللهُ أَبِي إِنْ كَانَ لِيَمَلَأَ الْعَيْنَ جَمَالًا وَالْأَذُنَّ نِيَانًا” Allah babama rahmet etsin. Gerçekten onun güzelliği gözü, nâsihati de kulağı doldururdu.” Ancak nevâsîh dışındaki fiillerle gelmesi nadir olarak görülmektedir. Şu şiirde geldiği gibi:

شَلَّتْ يَمِينِكَ إِنْ قَاتَلْتَ لِمُسْلِمًا حَلَّتْ عَلَيْكَ عُقُوبَةُ الْمُتَعَدِّ

Sağ elin kurusun/felç olsun. Şüphesiz sen Müslüman birini öldürdün. Kasten adam öldürenin cezasını alacaksın.”

Bu şiirde hafifletilmiş inne nevâsîh olamayan “قَتَلَ” fiili ile birlikte gelmiş. Ancak bu şekildeki kullanım çok azdır. Diğer taraftan bir önceki örnekte geldiği gibi nevâsîhlerin mâzi fiil olarak gelmesi, muzârî fiilden daha yaygındır. Muzârî fiil ile kullanılmasına şu âyet örnek olarak verilebilir: “وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُذِلُّوكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ”/İnkârcılar Kur’ân’ı işittikleri zaman, seni gözleriyle deviriverceklermiş gibi bakar.” (el-Kalem, 68/51) âyette gelen ve efal’i mukârebe denilen “يَكَادُ” fiili, her ne kadar nevâsîh fiillerden olsa da mâzi değil de muzârî olarak gelmiştir. Bu şekildeki kullanım pek azdır (Süyûtî, 2000: s. 170; Hasan, 1974, 1/673).

İnne Harfinin İsim ve Haberinin Durumu

İnne, huruf-i-müşebbehe bi’l-fiil harflerinden olduğundan yani fiile benzerliğinden raf ve nasîb ameli yapmaktadır. Bu nedenle innerin bu ameli yapabilmesi için isim ve haberinin tertibini, sıralamasını muhafaza etmek gerekmektedir. Zira bu tür harfler, fiil gibi; tesniye, cem’, müennes, müzekker şeklinde mutasarrıf, çekimli olmadıklarından dolayı, amel bakımında fiil gibi güçlü değildirler. Herhangi bir değişiklik olduğunda bu tür harfler amelden düşmektedirler. Bu nedenle mamullerinin yeri değiştirilemez. Önce isimleri sonra haberleri gelmelidir (Hasan, 1974, 1/638). Örneğin; “إِنَّ الْحَقَّ” Gerçekten yüce şahsiyetler küçük/küçük düşürücü işlerden nefret ederler.” Burada birinci örnekte isim “إِنَّ الْحَقَّ” kelimesi, haber ise “غَلَّابٌ” kelimesidir. İkinci örnekte de isim “كِبَارَ النَّفُوسِ” tamlaması, haber ise “يَنْفُورُونَ صَعَايِرَ الْأُمُورِ” cümlesidir. Dolayısıyla burada bulunan innerin haberi isminden önce gelmesi caiz değildir. Bir başka örneği de şu şiirden vermek mümkündür; “إِنَّ الْأَمِينَ إِذَا اسْتَعَانَ بِخَائِنٍ كَانَ الْأَمِينُ شَرِيكُهُ فِي الْمَأْتَمِ” (Muhakkak, güvenilen kimse, haine yardımında bulunursa, günaha ona ortak olur.” Burada isim “الْأَمِينُ” kelimesidir. Haberi ise “كَانَ الْأَمِينُ شَرِيكُهُ فِي الْمَأْتَمِ” nakıs fiillerden olan kâne ile başlayan cümledir. Yukarıda zikredilen kuralın istisnası da vardır. Zira innerin ismi zahir bir nesne olur, haberi de zarf veya car-mecrur olursa, bu durumda haberin ismin önüne geçmesinde bir sakınca görülmemiştir (Süyûtî, 2000: s. 163; Hasan, 1974, 1/638). Örneğin; “إِنَّ فِي السَّمَاءِ عِبْرَةً” (Aparmanın önünde bir otomobil vardır.” (إِنَّ أَمَامَ الْمَبْنَى سَيَّارَةٌ) “Gerçekten gökyüzünde ibret vardır.” (إِنَّ مِنَ الْجَلْمِ دُلًّا أَنْتَ عَارِفُهُ وَالْجَلْمُ عَنْ قُدْرَةِ فَضْلٍ مِنْ) (الأكرام) “Hilmin bir kısmında zillet olduğunu sen de biliyorsun. Oysa güçlü kimsenin hilmi kereminin fazlındandır.” Verilen örneklere dikkat edildiğinde, birinci örnekte; zarf olan (أمام), ikinci ve üçüncü örnekte; car-mecrur olan (إِنَّ فِي السَّمَاءِ ve مِنَ الْجَلْمِ) haber olmalarına rağmen, ismin önüne geçmişler (Süyûtî, 2000: s. 163; Hasan, 1974, 1/638). Bu şekildeki

haberinin, ismin önüne geçmesi için bir engelin olmadığı durumlarda olmaktadır. Ancak engel mevcut olduğu zaman bunun mümkün olmayacağı yönünde nahiv âlimlerinin görüşleri vardır (Süyûtî, 2000: s. 163; Hasan, 1974, 1/638-639). Buna engel “lâm”ul-ibtidâ denilen harftir. Söz konusu olan “lâm” harfi, ismin üzerinde geldiği zaman haberin öne geçmesi uygun görülmemiştir. Örneğin; (إِنَّ الشَّجَاعَةَ لَفِي قَوْلِ الْحَقِّ) “Hiç şüphesiz pehlivanlık; hak söz söylemektedir.” Bu örnekte bulunan (لَفِي قَوْلِ الْحَقِّ) tamlaması, innenin haberidir ve ibtidâ “lâm”ı ile gelmesinden dolayı ismin önüne geçemez. Bunun nedeni; hem innenin hem de söz konusu olan ibtidâ “lâm”nın tekit harfi olmalarıdır. Zira iki tekit edâtının art arda gelmeleri uygun değildir. Dolayısıyla ele alınan örneğin (إِنَّ لَفِي (قَوْلِ الْحَقِّ الشَّجَاعَةَ) şeklinde okunması mümkün değildir (Süyûtî, 2000: s. 166; Hasan, 1974, 1/639).

Bazı durumlarda ise innenin haberi, isminin önüne geçmesi vacip/zorunlu olur. Bu durum, innenin isminde haberine raci‘ olan bir zamirin bulunduğu durumdur. Buna birkaç örnek verilebilir; (إِنَّ فِي الْحَقْلِ رِجَالَهُ) “Şüphesiz tarlada adamları vardır.” (إِنَّ فِي (الْمَصْنَعِ عُمَّالَهُ) “Gerçekten fabrikada işçileri vardır.” (إِنَّ أَمَامَ الدَّارِ حَارِسَهَا) “Gerçekten binanın önünde koruması vardır.” (إِنَّ عِنْدَ الزَّرْعِ صَاحِبَهُ) “Şüphesiz ekinin yanında sahibi vardır.” Verilen bu dört örnekte de isim olan (عُمَّالَهُ، رِجَالَهُ، صَاحِبَهُ، حَارِسَهَا) haberden önce gelmesi zorunludur. Çünkü haber öne geçmediği zaman, isimde bulunan zamir, kendisinden sonra gelen ve haber olan (فِي الْمَصْنَعِ، فِي الْحَقْلِ، أَمَامَ الدَّارِ، عِنْدَ الزَّرْعِ) kelimelere raci‘ olur ki, bunun ismi nahiv ilminde “izmar-i kable’z-zikr” dir. Yani nesne gelmeden önce ona raci‘ olacak zamiri getirmek demektir. Bu da memnu‘ olan bir şeydir (Hasan, 1974, 1/639).

İnne Harfinin Haberine İbtidâ Lâminin Gelmesi

İnnenin haberine ibtidâ lâminin gelmesi caizdir.⁷ Örneğin; (إِنِّي لَوَزَّرٌ) “Şüphesiz ben yardımcıyım.”, (إِنَّ هَذَا الْكِتَابَ لَوَرَائْتُهُ سَهْلٌ) “Şüphesiz ki bu kitap, okuması kolaydır.” cümlelerinde bulunan haberin üzerinde gelen lâm ibtidâ lâmidir. Ancak ibtidâ lâmi habere tehir edilmiştir. İsmi üzerine gelmemektedir. Yani ibtidâ lâmi, aslında cümlenin başında gelmelidir. Zira ibtidâ lâmi sadrî’l-kelâm/kelâmın başında gelmesi gereken bir harftir. Fakat burada iki tekit edâtı olan “inne” ve “lâm” yan yana gelmemesi için ibtidâ lâmi haberle beraber getirilir. Kelâmın başında getirildiği halde (لَإِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ) veya (إِنَّ زَيْدًا (قَائِمٌ) cümlelerinde de görüldüğü üzere, iki tekit edâtı yan yana gelir ki, nahiv âlimleri bunu uygun bulmamışlar (Süyûtî, 2000: s. 166).

İbtidâ lâminin inne harfinin haberi üzerinde gelmesi, dört şarta bağlanmıştır:

1) Haberinin, isimden sonra gelmesi; (إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ شَاعِرٌ) “Şüphesiz Abdullah şairdir.” şeklinde olması gerekir. (إِنَّ فِيكَ إِنْسَافًا) “Gerçekten sen insaf sahibisin.”, (إِنَّ عِنْدَكَ مَيْلًا لِلْحَقِّ) “Şüphesiz sen hakka meyillisin.” Bu iki örnekte ibtidâ lâmi gelmez. Çünkü haber isimden sonra değil, öncesinde gelmiştir.

2) Haberinin müspet/olumlu olması; (إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ) “Şüphesiz Allah, tövbeleri kabul edendir.” şeklinde olması lazım. (إِنَّ الْعَمَلَ مَا طَالَ بِالْأَمْسِ) “Gerçekten dünkü çalışma

⁷ Bu lama “ibtida lam”ı denilmesi; mübtedâ üzerine geldiğinden veya kendisiyle ibtida edilmesindedir. İbtidadan maksat, kelâmın kendisiyle başlatılması demektir. Bu lama aynı zamanda; “lamu’l muzahlaka” da denir. “Muzahlaka/مُزْخَلِقٌ” kelimesi, (زَحَلِقٌ-يَزْخَلِقُ-زَحَلَقَةً) babı olan ve “uzaklaşmak, ayrılmak, kımıldamak birini yerinden etmek, yerinden kaldırmak” gibi anlamlara gelir (Ferâhidî, 1985: 176-177; Güneş, 2011: 518). (Muzahlaka/مُزْخَلِقٌ) ise bu baptan ism-i meful olup, “kaydırılmış, yerinden edilmiş, yuvarlanmış”⁷ anlamını ihtiva etmektedir. İbtida lamına bu ismin verilmesi, kelâmın başından gelmesi gerekirken, inne harfi nedeniyle haber üzerine kaydırılmış, yerinden edilmiş olması hasebiyledir (Ferâhidî, 1985: 176-177; Güneş, 2011: 518).

uzamadı.”, (إِنَّ الْعَمَلَ مَا نَفَعُهُ قَلِيلٌ) “Gerçekten çalışmanın faydası az değildir.” Bu örneklerde de lâmin gelmesi uygun olmamaktadır. Çünkü lâm harfi olumluluğu ifade eder nefiy harfi ise, olumsuzluğu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu iki edât zıt anlam ifade etmelerinden bir arada bulunamazlar. Ancak şîrde gelen;

وَاعْلَمُ إِنَّ تَسْلِمًا وَتَرْكَ لَلَامْتَسَابِهَانَ وَلَا سِوَاءَ

Bil ki, gerçekten selâm vermek ve terk etmek birbirine benzemediği gibi eşit de değildir şeklinde lâm ve nefi edâtının beraber gelmesi şâzz⁸ bir kullanımdır (Süyûtî, 2000: s. 166-167).

3) Haberin, mutasarrıf mâzi dışındaki fiillerden, camid mâzi fiillerden veya mutasarrıf mâzi, ancak üzerinde “kād” harfi olduğu fiillerden olması gerekmektedir; (إِنَّ) “Gerçekten tren taşımacılıkta iyi bir araçtır.”, (إِنَّ الْقَطَارَ لِنِعْمٍ وَسِلَّةٍ السَّفَرِ) “Muhakkak Mahmut gidecek.”, (إِنَّ إِسْرَاعَ السَّائِقِ لِبُئْسِ الْعَمَلِ) “Şüphesiz şoförün acele etmesi kötü bir iştir.”, (إِنَّ أَحْمَدًا قَدْ ذَهَبَ) “Gerçekten Ahmet gitmiş.” bu örnekler anılan şarta uymakta olup, gelmeleri uygun iken, (إِنَّ الطَّيَّارَةَ لَأَسْرَعَتْ) örneği ise şartın dışında kaldığından dolayı gelmesi uygun görülmemiştir (Hasan, 1974, 1/661).

Söz konusu olan ibtidâ lâmı, bazı durumlarda haberin dışında da gelebilir:

1) Haberin mamulüne gelir; (إِنَّ زَيْدًا لَطَعَامَكَ أَكَلٌ) “Şüphesiz Zeyd, senin yiyeceğini yer.” bu örnekte geçen (لَطَعَامَكَ) kelimesi, haber olan (أَكَلٌ) kelimesinin mefulü olduğu gibi aynı zamanda mamulüdür. Dolayısıyla lâm habere değil, haberin mamulüne gelmiştir.

2) Fasl zamiri⁹ üzerine gelir; (إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ) “İşte bunlar gerçek kıssalar/haberlerdir.” (Âl-i İmrân, 3/62) âyette ibtidâ lâmı haberin üzerinde değil, fasıl zamiri olan “hüve” üzerinde gelmiştir (Süyûtî, 2000: s. 167; Hasan, 1974: s. 1/663-664).

3) Haberden sonra gelen isim üzerine gelir; (إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى) “Doğru yolu göstermek bize aittir.” (el-Leyl, 92/12), (إِنَّ أَمَامَكَ لَمُسْتَقْبَلًا سَعِيدًا) “Önünde sana doğru gelen Saî d vardır.” bu iki örnekte isim haberden sonra geldiği için üzerine İbtidâ lâmı gelmiştir (Süyûtî, 2000: s. 167-168; Hasan, 1974: s. 1/664).

İnne Harfinin İsmi Üzerine Atf

⁸ Sözlükte “genel kabule ve kurala aykırı olmak” anlamındaki şezz (şüzüz) kökünden türeyen şâzz Arap filolojisinde az veya çok kullanılmasına bakılmaksızın dil kurallarına yaygın kullanıma ve kıyasa aykırı olan kelime ve yapıları” ifade eder. Şâz kıyas ve semâa dayalı olarak üç grupta değerlendirilmiştir.

1. Kıyasa uygun, fakat kullanımda yeri bulunmayan veya nâdir olan yapı ve kelimeler; kıyasan mümkün olduğu halde “يدع، يذر، (terkeder) fiillerinin mâzilerinin kullanılmaması gibi.

2. Dilde kullanılmakla birlikte dil kuralına bağlanamayan yapı ve kelimeler; “استنوق” (erkek deve dişi gibi oldu), “استنوب” (doğru buldu), “أخوص” (hurma ağacı yapraklandı) fiilleri gibi (bk. Dinçer, 2019: 347).

3. Teoride ve pratikte karşılığı olmayan veya dilde sadece istisnaî olarak bulunan yapı ve kelimeler. Meselâi'lâl kuralına göre “masin, maüd” şeklinde dilde kabul görmüş kelimelerin “masvvün, ma'vüd” biçiminde kullanımları böyledir. Bu kullanımdan hareketle kural çıkarılamayacağı gibi dilde bu şekildeki bir kullanıma seyrek rastlanır (İbn Cinnî, 1952: 97-100; Süyûtî, ts: 1/227-230; Münâ, 1985: 81-84). Birinci ve ikinci gruba dâhil şâzlar semâ ile sınırlandırıldığından bunlara kıyas edilerek başka yapı ve kullanımlar üretilemez.

⁹ Söz konusu olan zamire, fasıl/ayırıcı zamiri denilmesinin nedeni; sıfat ile haberi birbirinden ayırdığından dolayıdır. Örneğin; (أَحْمَدُ الشَّاعِرُ) ifadesi, (الشَّاعِرُ) kelimesinin, Amed'e sıfat olma ihtimali yanında, haber olma ihtimali de vardır. Yani “şair Ahmed” anlamında olabileceği gibi, “Ahmed şairdir.” anlamında da olabilmektedir. Arya fasıl zamiri getirilip, (أَحْمَدُ هُوَ الشَّاعِرُ) denilince (الشَّاعِرُ) kelimesinin, Ahmed'e haber oluşu kesinleşiyor. Çünkü sıfat ile mevsuf arasında herhangi bir nesnenin girip, aralarını ayırması uygun değildir (Detaylı bilgi için Bk. (Süyûtî, 2000: 167).

İnne harfinin ismi üzerine yapılacak atıf iki şekilde olmaktadır. Birincisi; innenin haberi daha gelmeden önce yapılan atıftır. Örneğin; (إِنَّ زَيْدًا وَعَمْرٌ قَائِمَانِ) burada görüldüğü üzere haber gelmeden, isim üzerine (عَمْرٌ) kelimesi atıf yapılmıştır. Bu tür atıf şeklinin caiz olup olmaması, nahiv âlimleri arasında ihtilaf vaki olmuştur. Süyûtî, bu şekildeki atfın, caiz olmadığını söylerken, Kisâî (öl. 189/805), tam da bunun aksi bir görüştedir. Yani ona göre bu tür atıf, mutlak olarak caizdir. Ferrâ (öl. 207/822) ise, mutlak değil de ismin i'rabının gizli olması şartıyla haber tamamlanmadan, ismin mahaline atfetmek caiz olduğunu söylemiştir (Süyûtî, 2000: s. 169). İkincisi inne harfinin haber geldikten sonra ismine yapılan atıftır. Örneğin; (إِنَّ الْإِهْمَالَ مُفْسِدٌ لِلْأَعْمَالِ وَالْجَهْلُ) “Gerçekten ihmalkârlık işleri bozar, cahillik de öyle.” burada innenin haberi geldikten sonra ismine atıf yapılmıştır. Bu tür atıf caiz görülmüştür. Ancak atfın nereye olduğu konusunda nahivciler arasında birlik oluşmamıştır. Yukarıda verilen örnek ele alındığında; “el-cehl” kelimesi innenin ismine atıf yapıldığı zaman bu atıf ismin lafzına yapıldığında “el-cehl” kelimesi, nasbeli okunur. Atıf ismin lafzına değil de mahaline yapıldığında ise anılan kelime raf alı okunur.¹⁰ Bu iki tür hareke de caiz olmasına karşın, nasbeli hareke daha evladır (Hasan, 1974: s. 1/665). Nitekim Süyûtî (öl. 911/1505), nasbın asıl olduğunu söylemiş ve şu şiir ile görüşünü desteklemiştir:

إِنَّ الرَّبِيعَ الْجُودَ وَالْخَرِيفَا يَدَا أَبِي الْعَبَّاسِ وَالصُّيُوفَا

Cömert olan bahar, güz de öyle Ebu'l-Abbâs'ın her iki elidir. Yaz da öyle (Süyûtî, 2000: s. 169-170).

Burada kinaye yoluyla Ebu'l-Abbâs'ın her iki elinin sayılan aylar gibi cömert olduğunu anlatılmıştır.

Sonuç

İnne ve kardeşlerine harf denildiği gibi edât da denilmektedir. Gramerciler, bilhassa da Basra ekolüne mensup âlimler, ilgili kavramı ifâde etmek için daha çok ‘hurüf’l-meânî’ terimini istimal etmişlerdir. Küfe ekolüne mensup âlimler ise, Arap dili usul ve kaidelerinin tespiti çalışmalarının ilk etabından itibaren “edât” terimini de kullanmışlardır.

Harflere, *edât* denilebilecekken, bütün edâtların harf olmadığı gerçeği de unutulmamalı, bir nahiv eserinde, örneğin, *edevâtu'l-istifham* tabiri kullanıldığında, bu edâtlardan bazılarının “isim”, bazılarının ise “harf” olduğu muhakkak bilinmelidir. Harf, bir manaya delalet eder, ancak bu mana kendisinde değildir. Bunun anlamı şudur: Harf tek başına kullanıldığında hiçbir şey ifade etmez. Bir mana ifade edebilmesi için bir isim ya da fiil ile birlikte kullanılmalıdır. Arap dilinde harfler, anlam yönünden binâ harfleri ve mana harfleri olmak üzere iki kısma ayrılırken, dâhil oldukları kelimeler üzerinde amel edip etmemeleri yönüyle de iki kısma ayrılır: Âmil olanlar, mühmel (âtıl) olanlar. Diğer taraftan harfler yapı itibariyle de basit ve mürekkebe olmak üzere iki kısma ayrılır.

Arap dilinde harflerin (edâtların) kendi başlarına anlamları olmamakla birlikte cümle içinde çok aktif görev icra ederler ve kelimelerin birbirlerine bağlanmasını sağlarlar. Bazı harfler, önüne geldikleri kelimelerin irâblarında değişiklik meydana getirirler. Bu irâb değişikliği ile birlikte cümleye yeni anlamlar da katarlar. Bu yüzden harflerin birkaç istisnası hariç büyük bir ekseriyeti âmil (etki eden) adıyla anılmışlardır.

¹⁰ Bunun böyle olması; innenin ismi her ne kadar lafzen mansub olsa da aslı itibariyle mübtedâ olduğundan mahallen merfudur.

İnne ve ehavâtuha/İnne ve benzerleri amel olan harflerdendir. Kendi başlarına anlamları olmamakla birlikte isim cümlesinden müteşekkil mübtedâ ve haberin başına gelirler, mübtedâyı kendilerine isim olarak alır nasbeder, haberi de haberleri olarak alır ref' ederler. Söz konusu harfler cümleye farklı farklı anlamlar katarlar. İnne ve benzerleri Arapçada "el-hurûfu'l-müşebbehe bi'l-fiil; fiile benzeyen harfler" adıyla da anılmaktadır. Diğer taraftan bu harfler, isim cümlesinin başına gelerek mübtedâyı kendilerine isim olarak nasb etmeleri, haberi de haber olarak almaları ve merfu' yapmaları sebebiyle "nevâsîh; hükmü kaldıranlar/değiştirenler" de denir. "İnne ve benzerleri" tüm diğer harfler gibi Arap dilinde "mebnî" denilen ve hiçbir surette yapısı ile hareketi değişmeyen kelime grubu içinde yer alırlar. Hakeza müzekkerlik, müenneslik, müfred, tesniye ve cemi olma durumları yoktur.

İnne, yapı olarak (ن،ن،ن) şeklindeki üç harften mürekkep bir kelimedir. Bu şekilde gelen inne kelimesinin, tekit, tahkik, talil, cevap kelimesi olan neam anlamında, yine emir fiil olarak enin/inleme, eyin/bitkin düşmek, vaat ve yaklaşmak gibi anlamlara geleceğini tespit edilmiştir. İnne harfi, cümledeki konumuna göre bazı durumlarda sadece kesre ile gelmiş bazı durumlarda da sadece fetha ile gelmiştir. Bazı durumlarda ise hem kesre hem de fetha ile gelmiştir. İnne, isim cümlesinin başına gelir, mübtedâyı kendine isim olarak alır nasbeder, haberi de haber olarak alır ref' eder. Bu şekilde amel yaparken aynı zamanda üzerine geldiği cümleye pekiştirme, tekit, kuvvetlendirme ve tahkik gibi anlamları da katar. İnnenin bu ameli yapabilmesi için isminin ve haberinin tertibini, sıralamasını muhafaza etmek gerekmektedir. Zira bu tür harfler, fiil gibi; tesniye, cem', müennes, müzekker şeklinde mutasarrıf, çekimli olmadıklarından dolayı, amel bakımında fiil gibi güçlü değildirlir. Herhangi bir değişiklik olduğunda bu tür harfler amelden düşmektedirler. Bu nedenle mamullerinin yeri değiştirilemez. Önce isimleri sonra haberleri gelmelidir. İçinde inne harfinin de bulunduğu ve huruf-i-müşebbehe bi'l-fiil denilen harflere "ن" edâtı geldiği takdirde bu harfler amelden düşerler. İnne harfinin ikinci "nun"unun hafifletilecektir. Daha önce nâsîh harf olarak sadece isim cümlesi üzerinde gelirken, hafifletince isim cümlesi üzerine geldiği gibi fiil cümlesi üzerine de gelmektedir. Hafifletilmiş inne fiil cümlesi üzerinde gelmesi durumunda, meşhur olan görüşe göre, amel etmemesi ve ondan sonra gelecek fiilin de nevâsîh olan fiillerden olması gerekmektedir.

Kaynakça

- A, b. K. (1988). *Haşiyetu'l-Acrümiyye*. Beyrüt: b.y.
- Abdulmesîh, C. M. ve Tâberî, H. C (1990). *el-Halîl mu 'cemu muştalaḫati'n-naḫvi'l-Arabî*. Beyrut: Mektebetu Lübnan.
- Akdağ, H. (1981). *Arap Dilinde Edâtlar*. Konya: Tekin Kitabevi.
- Ateş, A. vd. (1964). *Arapça Dilbilgisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Curcânî, A b. M. (2009). *et-Ta'rîfât*. Thk. Muhammed Bâsil Uyün es-Sevd. 3. Baskı. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Dâvud, M. (2002). *el-Ḳur'ânü'l-Kerîm ve tefâu'lu'l-me'ânî*. Kahire: Dâru Garîb.
- Dinçer, F. (2019). *el-Keşşaf'ta Sarf Vezinlerindeki Farklılıklar ve Anlam Üzerindeki Etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ferit Dinçer- *İnne Harfinin Nahvî Tahlili ve Kullanım Biçimleri*
Durmuş, İ. (1997). TDVİA. "Harf", Ankara.
- Enis, İ. vd. (ts). *el-Mu'cemu'l-vasît*. Kahire: Dâru'd-Da've.
- Ferâhîdî, H (2003). *Kitâbu'l-âyn*. Thk. Abdulhamîd Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Ferâhîdî, H. (1985). *el-Cümel fi'n-naḥvi*. Thk. Fahrüddin Kabâve. Beyrut: Müessesetu'r-Risale.
- Fîrûzâbâdî, M. (2004). *el-Kâmüsu'l-muḥît*. Thk. Hassân Abdülmennân. Beyrut: Beytu'l-Efkari'd-Düveliyye.
- Güneş, K (2011). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yayınları.
- Hamyânî, F. (2006). *Hurüfu'l-me'ânî beyne'l-menâtika ve'n-nuḥât mine'l-karni's-sâlisi ilâ'l-karni't-tâsi' i li'l-hicre*. 1. Baskı. Rabat: Matbaatu'l-Emniyye.
- Hasan, A. (1974). *en-Naḥvu'l-vaft*, 3. Baskı, Mısır: Daru'l-Mearif.
- İbn Cinnî, E. Osmân. (1952). *el-Ḥaşaîş*. Nşr. M. Ali en-Neccâr. Kahire: b.y.
- İbn Hişâm, E. C. A. (2006). *Şerhu Şuzüru'z-zeheb fi ma'rifeti kelâmi'l-Arab*. Thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhumeyd. Saydâ-Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye.
- İbn Hişâm, ... (2004). *Katru'n-Nedâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Manzür, E. C. M. (ts.). *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- İbn Yaîş, E. M. (ts.). *Şerḥu'l-Mufaşşal*. Thk. Ahmed es-Seyyid Ahmed. Kahire: el-Mektebetu't-Tevfikîyye.
- İbnu's-Serrâc, E.M. (1996). *el-Usül fi'n-naḥv*. Thk. Abdülhüseyn el-Fetlî . 3. Baskı. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle.
- İsfehanî, H. (2013). *Mufredât-ı elfâzi'l-Ḳur'ân*. Thk. İbrâhim Şemseddin. 4. Baskı. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Lebedî, M. S. (1988). *Mu'cemu'l-mustalahati'n-naḥviyyeti ve's-sarfîyyeti*. 3. Baskı. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle.
- Mâlekî, A. (2002). *Rasfu'l-mebânî fi şerḥi hurüfi'l-me'ânî*. Thk. Ahmed Muhammed el-Harrât. Dımaşk: Dâru'l-Kalem.
- Mehmed, Z. E. (1981). *el-Müntehab ve'l-muktedab fi kavâidi's-sarf ve'n-naḥv*. İstanbul: Ma'rifet Yayınları.
- Meydânî, A. (1993). *Davâbitu'l-ma'rif ve usülu'l-istidlâli ve'l-munâzara*. Dımaşk: Dâru'l-Kalem.
- Muberrred, E. M. (1994). *el-Muktedab*. Thk. Muhammed Abdülhalik Adîme. Kahire: Lecnetu İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî.
- Murâdî, H. (1992). *el-Cene'd-dânî fi hurüfi'l-me'ânî*. Thk. Fahreddin Kabâve - Muhammed Nedim Fâdil. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Münâ, İ. (1985). *el-Kıyâs fi'n-naḥv*. Dımaşk: b.y.
- Müslim, b. H. (ts.). *el-Câmi'u's-şahîḥ*, Kitabu's-Şalat. Beyrut: Dâru'l-Cil.
- Nüreddin, A. (2009). *el-Fevâidu'd-diyâiyye 'alâ metni'l-Kâfiye*. Thk. Ahmed İnâye ve Ali Muhammed Mustafa. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.

- Ömer, A. vd. (1994). *en-Nahvu'l-esâsî*. 4. Baskı, Kuveyt: Daru's-Selâsil.
- Râşid, S. H. (1996). *Devru'l-ḥarf fî edâ-i ma'ne'l-cümle*. Bingazi: Câmi 'atu Karyünus Yayınları.
- Seyyid, S. (1989). *el-Ḥurufu'l-âmîle fî'l-lüḡa*. Mansura: Matbaat ve Mektebetu'r-Rıda bi Talhat.
- Sıbeveyhi, E. A. (ts.). *el-Kitâb*. Thk. Abdusselâm Muhammed Harun. Beyrüt: Dâru'l-cıl.
- Süyûtî, E. C. (2000). *el-Behcetü'l-marḏiyye*. Thk. Muhammed Salih b. Ahmed el-Garsî. Kahire: Daru's-Selâm.
- Süyûtî, E. C. (ts.). *el-Müzhir*. Nşr. M. Ahmed Câdelmevlâ vd. Kahire: Dâru ihyâi'l-kütübi'l-'Arabiyye.
- Ulugöl, F. (2013). *Arap Dilinde Harfler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, T. (2012). *Arapça Sarf-Nahiv Terimleri Sözlüğü*. Konya: Kitap Dünyası Yayınları.
- Ya'küb, İ. B. (1971). *Mevsu'âtu 'ulumu'l-luḡatu'l-'Ârabiyye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye.
- Zebîdî, M. (ts.). *Tâcu'l-'Arüs min Cevâhiri'l-Kâmüs*. Kahire: Dâru'l-Hidaye.
- Zemahşerî, E. M. (2004). *el-Mufaşşal fî ilmi'l-'Arabiyye*. Thk. Fahr Salih Kadr. 1. Baskı. Umman: Daru Umman.